

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Ю. ФЕДЬКОВИЧА**

Юрій Е.О., Корбутяк А.Г., Ковальчук Н.О., Гаватюк Л.С.,
Сокровольська Н.Я.

Фінанси підприємств у схемах і таблицях

Навчальний посібник

**Чернівці
2021**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Ю. ФЕДЬКОВИЧА

Юрій Е.О., Корбутяк А.Г., Ковальчук Н.О., Гаватюк Л.С.,
Сокровольська Н.Я.

Фінанси підприємств у схемах і таблицях

Навчальний посібник

Чернівці
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича
2021

ЗМІСТ

Назва структурної частини	Стор.
Передмова	4
Тема 1. Основи фінансів підприємств	5
Тема 2. Організація грошових розрахунків підприємств	13
Тема 3. Грошові надходження підприємств	26
Тема 4. Формування і розподіл прибутку	32
Тема 5. Оподаткування підприємств	41
Тема 6. Обігові кошти	52
Тема 7. Кредитування підприємств	58
Тема 8. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів	64
Тема 9. Оцінка фінансового стану підприємства	71
Тема 10. Фінансове планування на підприємствах	90
Тема 11. Фінансова санація підприємств	101
Список використаних джерел	112

ПЕРЕДМОВА

Становлення і розвиток ринкових відносин, поява фінансових ринків, необхідність безперервної підтримки фінансового управління підприємствами зумовлює необхідність постійного розвитку та вдосконалення фінансів підприємств.

Фінанси підприємств є матеріальною основою національної економіки, джерелом наповнення бюджетів всіх рівнів через розподіл частини утворюваного доходу, «носієм» робочих місць.

З огляду на це, фахівцям-фінансистам важливо володіти знаннями щодо особливостей фінансової діяльності підприємств. Саме на це спрямований курс «Фінанси підприємств».

Оволодіння курсом «Фінанси підприємств» дозволяє студентам здобути теоретичні знання та практичні навички щодо основ фінансів підприємств, принципів їх організації, фінансового механізму підприємства, джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів, особливостей руху грошових коштів, а також розрахункової та платіжної дисципліни. Важливими аспектами фінансів підприємств є оподаткування підприємств, обігові кошти та позиковий капітал, фінансове забезпечення відтворення основних засобів, фінансове планування та фінансове прогнозування, фінансова санація підприємств. Значну увагу приділено вивченню поняття «фінансовий стан» та методиці його оцінки.

Завдання вивчення курсу «Фінанси підприємств» – формування у студентів знань про фінансово-господарські процеси на підприємстві, результати та фактори впливу на них. теоретична і практична підготовка студентів до роботи на підприємствах.

Навчальний посібник «Фінанси підприємств у схемах і таблицях» складений на основі узагальнення інформації у зручному та компактному вигляді для максимальної зручності користувачів, що сприяє реалізації принципу наочності та засвоєнню інформації швидше та краще.

Тема 1. Основи фінансів підприємств

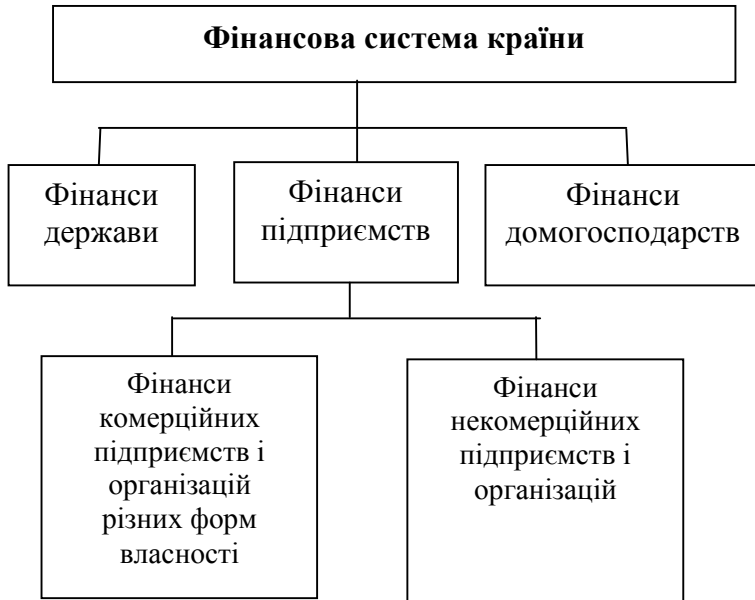

Рис. 1.1. Фінансова система країни

Рис. 1.2. Функції фінансів підприємств

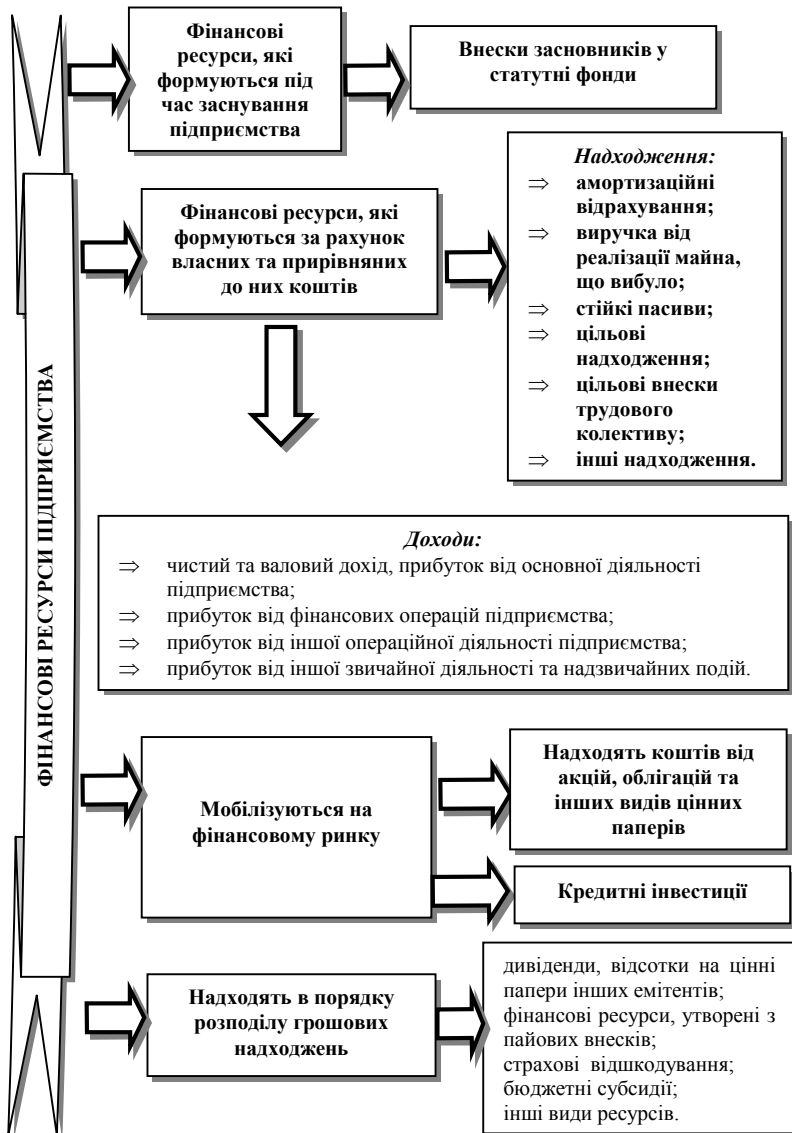

Рис. 1.3. Формування фінансових ресурсів підприємств

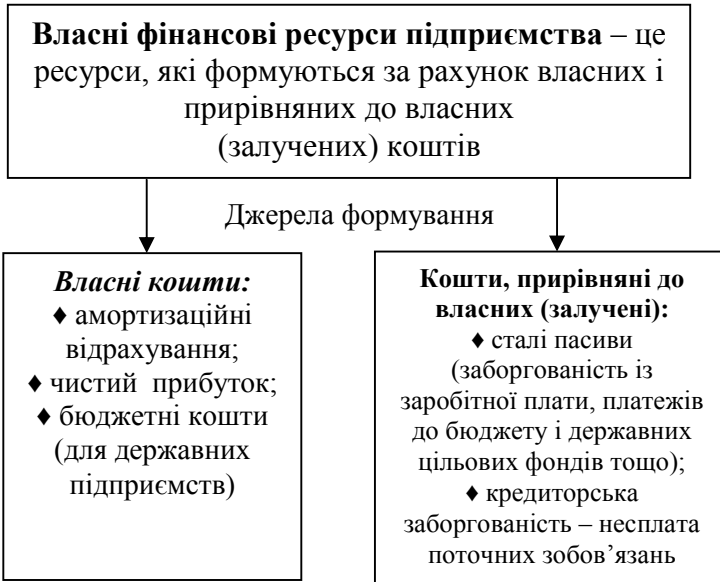

Рис. 1.4. Власні фінансові ресурси

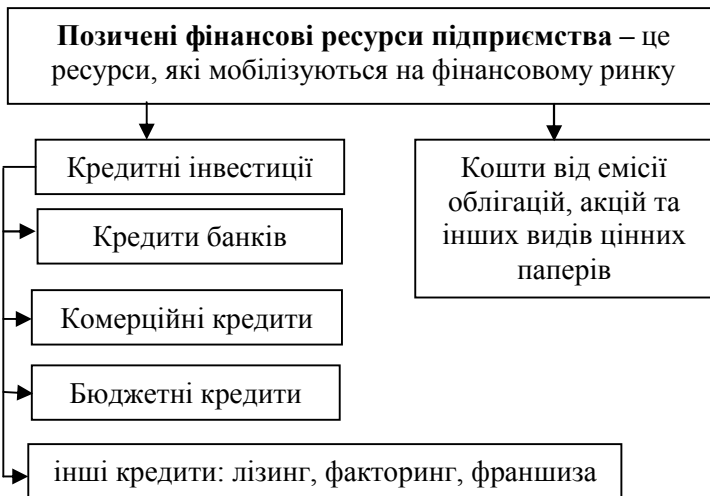

Рис. 1.5. Позичені фінансові ресурси

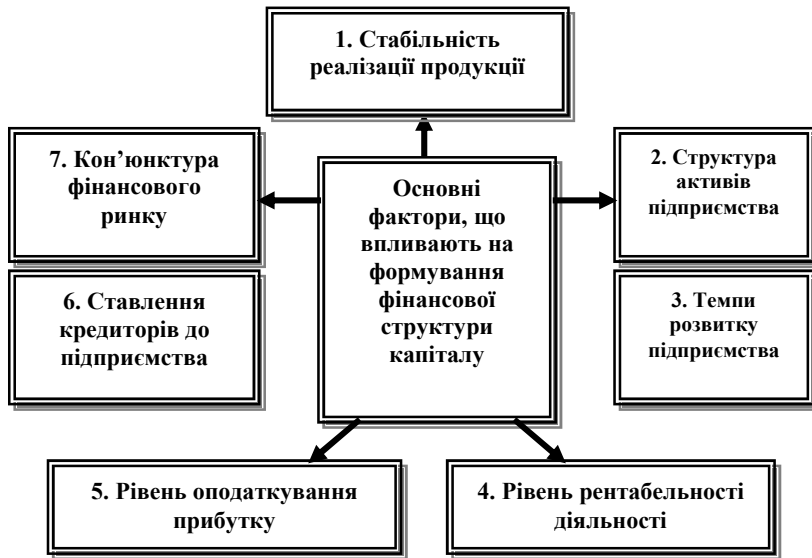

Рис. 1.6. Характеристика основних факторів, які впливають на формування фінансової структури капіталу підприємства

Рис. 1.7. Фінансова стратегія підприємства та її складові

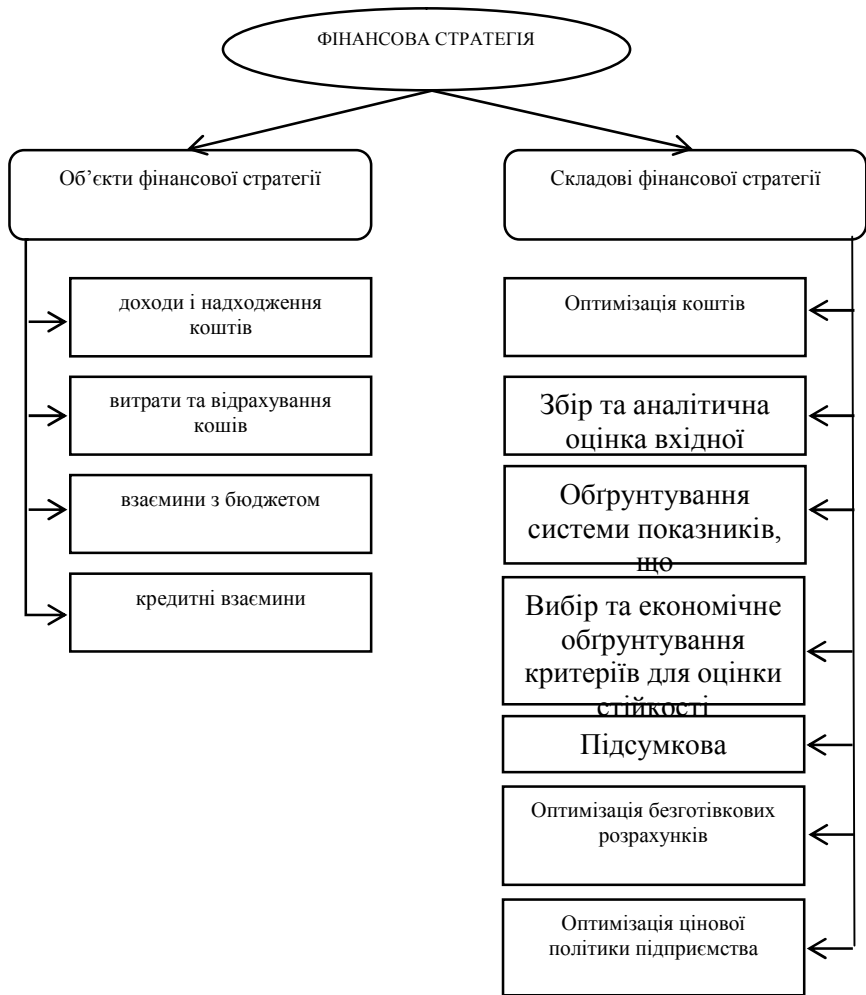

Рис. 1.8. Об'єкти та складові фінансової стратегії підприємства

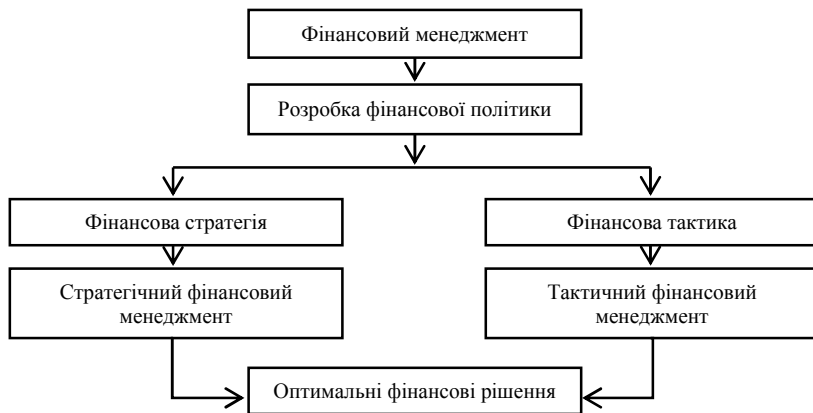

Рис. 1.9. Стратегія і тактика фінансового забезпечення підприємства

Рис. 1.10. Схема розробки фінансової стратегії підприємства

Таблиця 1.1

Основні напрямки фінансової політики підприємства

Напрямки фінансової політики підприємства	Завдання
Політика формування активів і структури капіталу	Досягнення оптимальної структури капіталу підприємства, тобто якісного співвідношення власних і позичених фінансових ресурсів, які використовуються в процесі господарської діяльності
Політика управління активами та інвестиціями	Оптимізація складу активів, визначення потреби в інвестиціях і вибір найбільш ефективних форм капіталовкладень
Політика залучення фінансових ресурсів	Визначення потреби у позичкових ресурсах і забезпечення фінансової стійкості підприємства
Політика управління фінансовими ризиками і запобігання банкрутству	Діагностика фінансового стану, оцінювання впливу фінансових ризиків і вибір ефективних антикризових заходів

Таблиця 1.2

Використання фінансової інформації різними групами користувачів

Користувачі	Інтереси	Джерела інформації
Менеджери підприємства	Оцінювання ефективності виробничої та фінансової діяльності; прийняття управлінських та фінансових рішень	Внутрішні звіти; фінансова звітність підприємств
Органи оподаткування	Оподаткування	Фінансова звітність; податкова звітність; дані внутрішніх перевірок
Акціонери	Оцінювання адекватності доходу рівню ризиковості вкладених інвестицій, перспектив виплати	Фінансова звітність

	дивідендів	
Кредитори	Визначення наявності ресурсів для погашення кредитів та виплати відсотків	Фінансова звітність; спеціальні довідки
Постачальники	Встановлення наявності ресурсів для оплати поставок	Фінансова звітність
Покупці	Оцінювання того, наскільки довго може продовжуватись діяльність підприємства	Фінансова звітність
Службовці	Оцінка стабільності та рентабельності діяльності підприємства з метою визначення перспективи своєї зайнятості, отримання фінансових та інших пільг та виплат від підприємства	Фінансова звітність
Статистичні органи	Статистичні узагальнення	Статистична звітність; фінансова звітність.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Дайте визначення і назвіть ознаки, які властиві фінансам підприємств.
2. Дайте характеристику функцій фінансів підприємств.
3. Назвіть основні напрямки фінансової політики підприємства.
4. В чому відмінність між фінансовими ресурсами і капіталом підприємства?
5. Назвіть і охарактеризуйте об'єкти та складові фінансової стратегії підприємства.
6. Які принципи організації фінансів підприємств Ви знаєте?
7. В чому полягає зміст і мета фінансової роботи на підприємстві?

Тема 2. Організація грошових розрахунків підприємств

Таблиця 2.1

Підходи до визначення поняття «грошові потоки»

Автор	Сутність грошових потоків
Бланк І.А.	«...грошовий потік – сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, генерованих господарською діяльністю підприємства».
Бутинець Ф.Ф.	«...грошовий потік – найважливіший самостійний об'єкт фінансового аналізу, який проводиться з метою оцінки фінансової стійкості та платоспроможності підприємства».
Гроппеллі А. Нікбахт Е.	«...грошовий потік – як міра ліквідності підприємства, що складається з чистого доходу і безготівкових витрат, таких, як амортизаційні відрахування».
Загородної А.Г., Вознюк Г.Л.	«...грошовий потік – надходження (додатний грошовий потік) і витрачання (від'ємний грошовий потік) коштів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства».
Кірейцев Г.Г.	«...грошовий потік – є одним із ключових моментів оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю».
Коласс Б.	«...грошовий потік – надлишок, який утворюється на підприємстві в результаті всіх операцій, пов'язаних із господарською діяльністю».
Краменко Г.О.	«...грошовий потік – сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, генерованих господарською діяльністю підприємства».
Краменко В.І.	«...грошовий потік – сукупність надходжень і вибуття коштів за певний період часу, формованих у процесі господарської діяльності».
Маркіна І.А.	«...грошовий потік – сукупність розподілених за часом надходжень і виплат грошових коштів, які утворюються в процесі господарської діяльності і пов'язані із забезпеченням його платоспроможності».
Мних Є.В.	«...грошовий потік – сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, які генеруються його господарською діяльністю».

Таблиця 2.2

Класифікація грошових потоків

Класифікаційна ознака грошових потоків	Види грошових потоків
1. За масштабами обслуговування господарського процесу:	– на цілому підприємстві; – в окремих структурних підрозділах підприємства; – в окремих господарських операціях.
2. За видами господарської діяльності підприємства:	– з операційної діяльності; – з інвестиційної діяльності; – з фінансової діяльності.
3. За спрямованістю руху коштів:	– вхідні; – вихідні.
4. За методами обчислення обсягу грошових коштів:	– валовий, що характеризує всю сукупність грошових коштів на підприємстві; – чистий, що визначається як різниця між вхідними і вихідними грошовими потоками.
5. За рівнем достатності обсягу грошових коштів:	– надлишковий; – дефіцитний.
6. За методом оцінки в часі:	– теперішній, що оцінюється за вартістю поточного моменту часу; – майбутній, що оцінюється за вартістю наступного моменту часу.
7. За стабільністю тимчасових інтервалів формування регулярні грошові потоки:	– з рівномірними тимчасовими інтервалами в рамках розглянутого періоду (ануїтет); – з не рівномірними тимчасовими інтервалами в рамках розглянутого періоду (графік лізингових платежів).
8. За безперервністю формування:	– регулярний, що здійснюється постійно; – дискретний, що характеризує разові надходження або витрати.

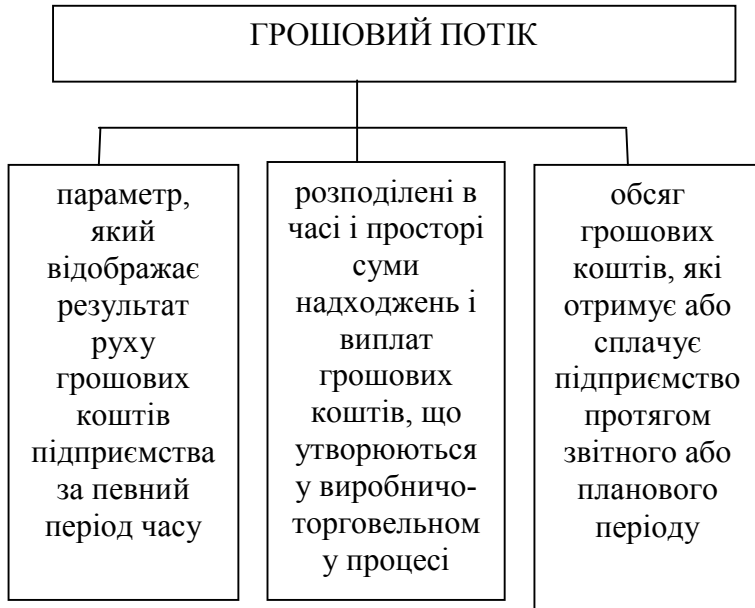

Рис. 2.1. Структура грошового потоку підприємства

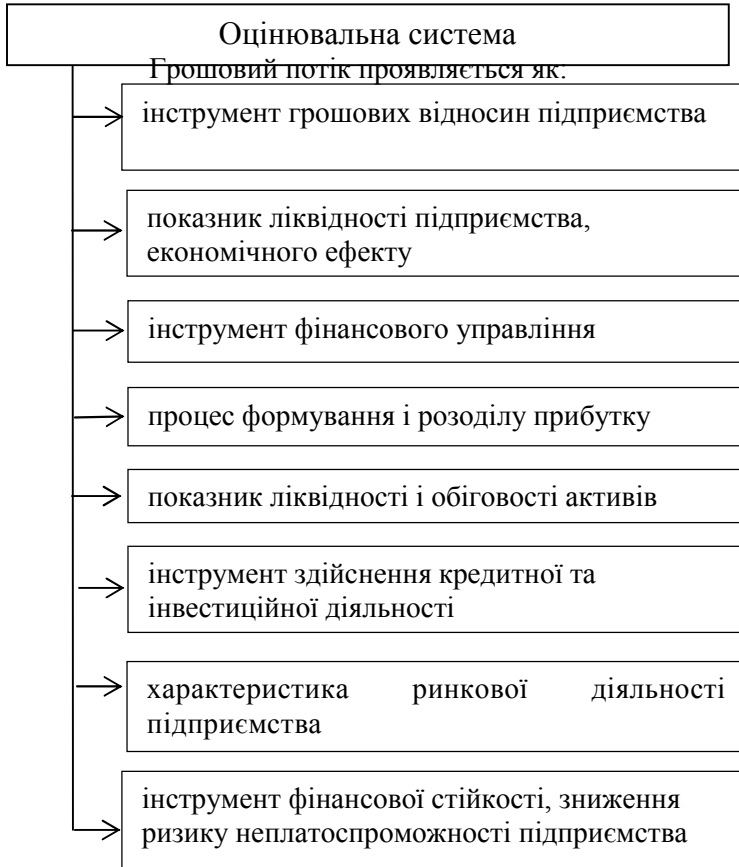

Рис. 2.2. Основні змістові характеристики грошового потоку підприємства

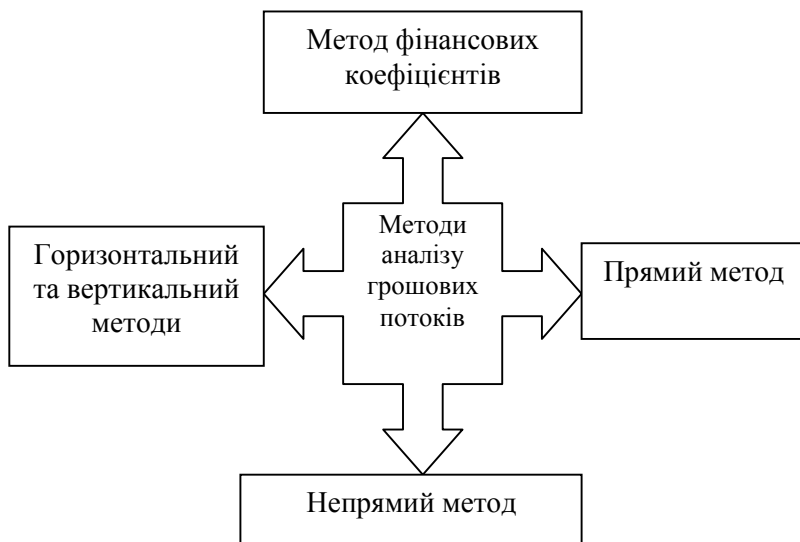

Рис. 2.3. Методи аналізу грошових потоків

Рис. 2.4. Показники оборотності грошових коштів

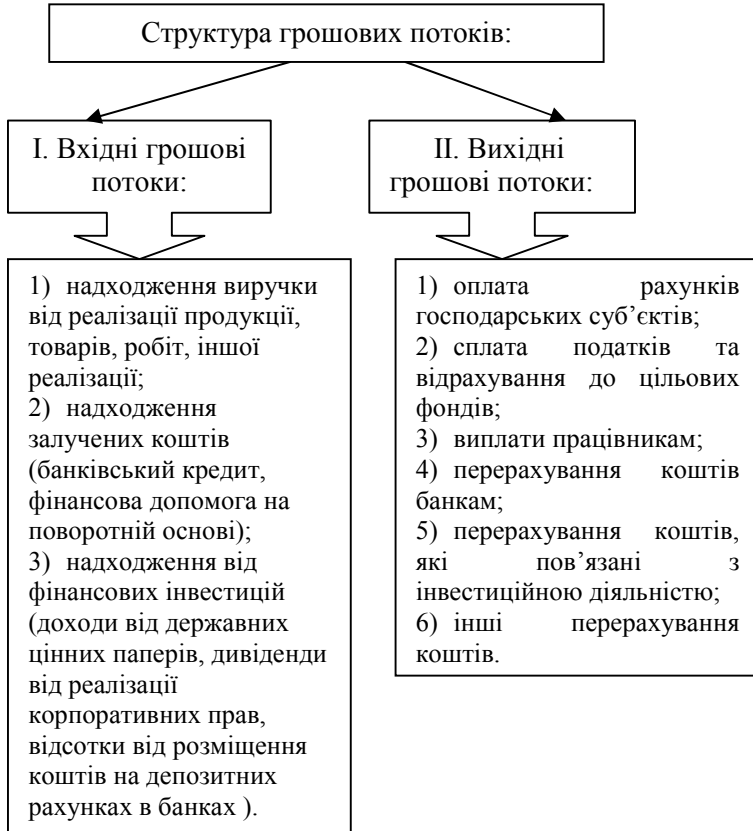

Рис. 2.5. Структура грошових потоків

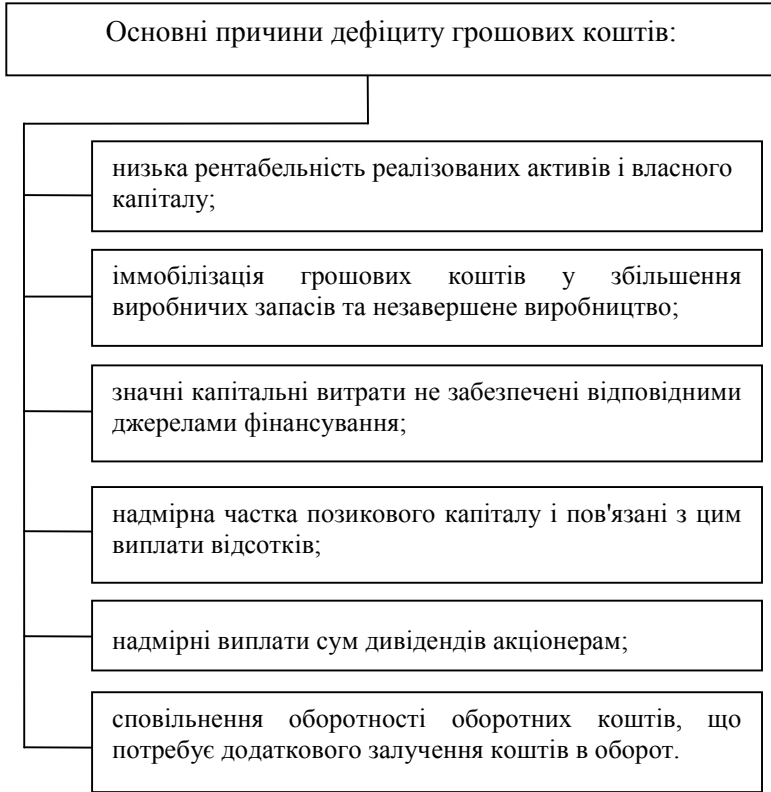

Рис. 2.6. Основні причини дефіциту грошових коштів

Таблиця 2.3

Установлення ліміту каси

Якщо ліміт каси визначається	Розрахунок ліміту каси	
	Термін здавання готівкової виручки підприємством	Розмір ліміту
За середньоденними надходженнями готівки до каси	Для підприємств, що здають готівку до банку щодня (у день її надходження до каси)	Ліміт установлюється в розмірі, необхідному для забезпечення роботи підприємства на початок робочого дня (за будь-які три місяці поспіль з дванадцяти, які передують місяцю, в якому встановлюють ліміт каси)
	Для підприємств, які розташовані в населених пунктах, де немає банків, та яким з огляду на це встановлено термін здавання виручки не рідше ніж раз на 5 робочих днів	Ліміт каси встановлюється в розмірах, що залежать від установлених термінів здавання готівкової виручки та її суми, але не більше 5-кратного розміру середньо-денних надходжень готівки (за будь-які три місяці підряд з дванадцяти, які передують місяцю, в якому встановлюють ліміт каси)
За середньоденною видачею готівки з каси	Ліміт каси встановлюється в розмірі, не більшому за розмір середньоденної видачі готівки (за будь-які три місяці підряд з дванадцяти, які передують місяцю, в якому встановлюють ліміт каси)	

Таблиця 2.4

Штрафні санкції при порушенні готівково-
грошового обігу на підприємствах

Порушення	Розмір штрафних санкцій	Примітка
Перевищення встановлених лімітів готівки в касі	200% від суми виявленої понадлімітної готівки за кожний день	Будь-які надходження коштів до каси понад ліміт за умови їхнього здавання до банку на наступний день не вважаються понадлімітними.
Неповне чи несвоєчасне оприбуткування готівки в касі	500% від неоприбуткованої суми	Виявлення під час перевірки порушення своєчасного оприбуткування готівки до каси загрожує підприємству штрафом. Крім цього, контролюючі органи мають право застосовувати зустрічні перевірки підприємств-покупців, які сплатили готівкові кошти.
Перевищення встановлених термінів використання виданої під звіт готівки	25% від виданих під звіт сум	Одночасно зі штрафом, що накладається на підприємство за несвоєчасне повернення готівки,

		виданої під звіт, штраф у розмірі 15% від своєчасно не поверненої суми накладається на працівника.
Проведення готівкових розрахунків без видачі одержувачем платіжного документа, що підтверджує сплату покупцем готівкових коштів	У розмірі сплачених коштів	Цей штраф застосовується до підприємства, у касі якого при перевірці виявляються затверджені авансові звіти підзвітних осіб, згідно з якими таким особам виплачено суми готівки, не підтверджені відповідними розрахунковими документами (товарним чи касовим чеками, квитанцією до прибуткового ордера та ін.).

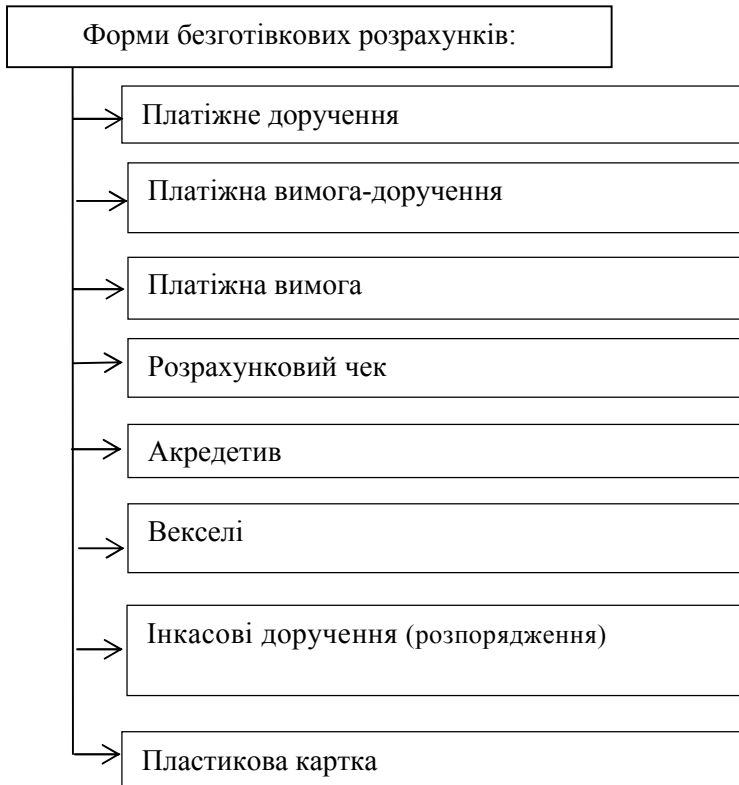

Рис. 2.7. Форми безготівкових розрахунків

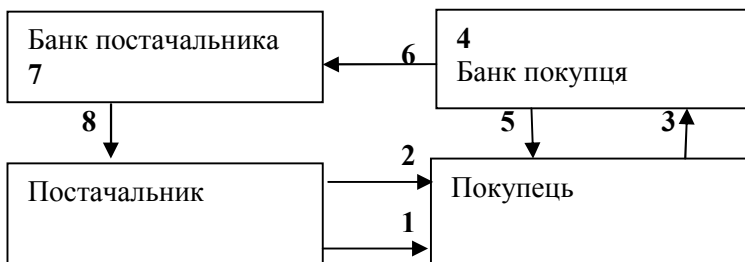

Рис. 2.8. Схема розрахунку платіжними дорученнями

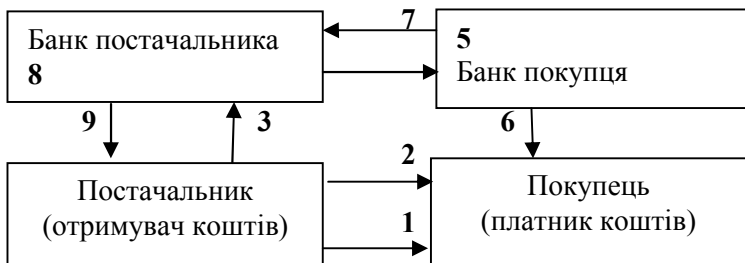

Рис. 2.9. Схема розрахунків чеками

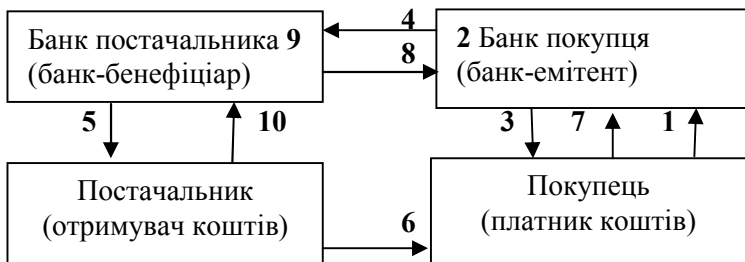

Рис. 2.10. Схема розрахунків акредитивами

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Розкрийте зміст поняття «грошовий потік».
2. За якими критеріями і як класифікують грошові потоки підприємства?
3. Назвіть форми грошового обороту на підприємстві.
4. Дайте характеристику основним напрямкам грошового обороту на підприємстві.
5. Розкрийте сутність та сферу застосування готівкової та безготівкової форм грошових розрахунків.
6. За якими ознаками можна класифікувати безготівкові розрахунки на підприємстві?
7. Розкрийте порядок організації готівкових розрахунків.
8. Що таке ліміт каси і які санкції передбачені законодавством за його перевищення?

Тема 3. Грошові надходження підприємств

Таблиця 3.1

Підходи вчених до тлумачення поняття «дохід»

Автор	Визначення
Економічна енциклопедія	«...дохід – різниця між виторгом з реалізації продукції, робіт, послуг і вартістю матеріальних витрат на виробництво та збут цієї продукції. До матеріальних витрат при визначенні доходу зараховують вартість використаних у процесі виробництва матеріалів, виробів, конструкцій, палива та енергії, а також амортизаційних відрахувань, кошти на соціальне страхування та інші виплати. Доходи підприємства відрізняються від прибутку та заробітної плати працівників; дохід дорівнює сумі прибутку і заробітної плати працівників».
НП(С)БО 1, П(С)БО 15	«...доходи – це збільшення економічних вигід підприємства за рахунок надходження активів або зменшення зобов'язань, яке призводить до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства). Дохід визнається за умови, що його сума може бути достовірно визначена».
Податковий кодекс України	«...доходи – це загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, її континентальному шельфі у виключній (морській) економічній зоні, так і за їх межами».
МСБО 18 «Дохід»	«...дохід – це валове надходження економічних вигід протягом певного періоду, яке виникає в ході звичайної діяльності підприємства, коли внаслідок цього надходження, а не в результаті внесків учасників зростає власний капітал».

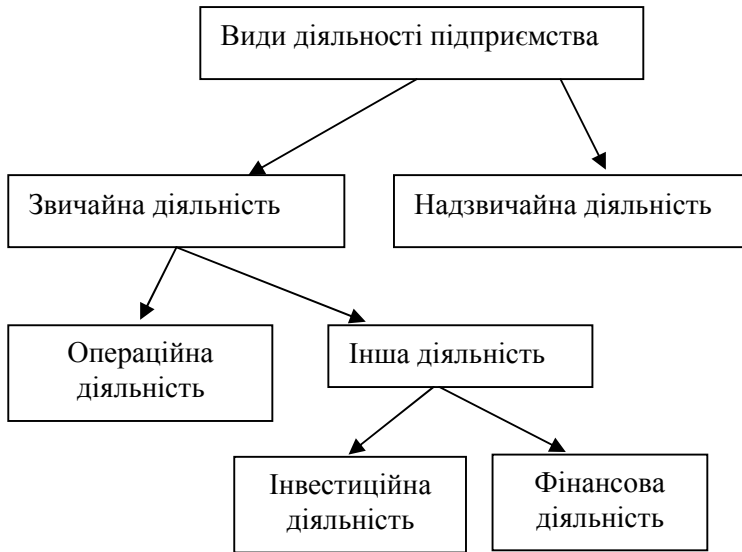

Рис. 3.1. Класифікація видів діяльності підприємств

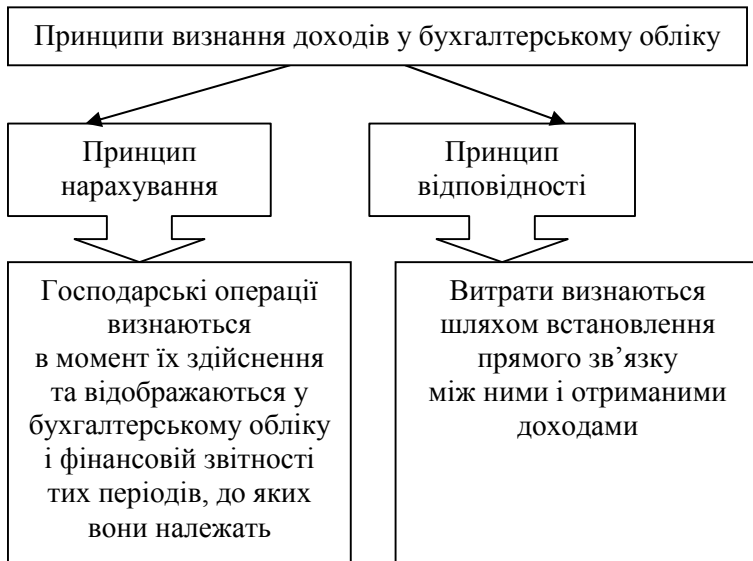

Рис. 3.2. Принципи визнання доходів у бухгалтерському обліку

Таблиця 3.2

Підходи вчених до тлумачення поняття «витрати»

Автор	Визначення
Економічний словник	«...витрати підприємства (<i>англ.</i> factory costs) – формуються в процесі використання ресурсів при здійсненні певної його діяльності. Вони мають різну цільову спрямованість, але найбільш загальним і принциповим є поділ їх на операційні, фінансові, інвестиційні та надзвичайні витрати. Витрати підприємства трактуються як сума зменшення вартості активів або зменшення власного капіталу (збиток)».
П(С)БО 16 «Витрати»	«...витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення чи розподілу між власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені. Витрати визнаються витратами відповідного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені».
Податковий кодекс України	«...витрати окреслено як суму будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу (крім змін капіталу за рахунок його вилучення чи розподілу власником)».

Таблиця 3.3

Класифікація витрат

Ознака класифікації	Види витрат
За періодичністю виникнення (календарними періодами)	Поточні, одноразові, періодичні
За обсягом виробництва	Постійні (умовно-постійні), змінні
За економічним змістом	Витрати предметів праці, засобів праці, самої праці
За видами виробництва	Витрати основного виробництва, допоміжних, підсобних та обслуговуючих виробництв і господарств
За видами діяльності	Витрати операційної (основної) діяльності, фінансової діяльності, інвестиційної діяльності
За ступенем готовності продукції (відношенням до кінцевого продукту)	Витрати в незавершеному виробництві, на товарний випуск
За охопленням нормування	Нормовані, ненормовані
За економічними елементами	Витрати на оплату праці, матеріальні витрати, амортизація, відрахування на соціальні заходи та інші витрати

Рис. 3.3. Фактори, що впливають на розмір виручки від реалізації продукції

Таблиця 3.4

Доходи та витрати операційної діяльності

Характеристика доходу	Характеристика витрат
дохід від реалізації готової продукції; дохід від виконання робіт, надання послуг; дохід від реалізації інших оборотних активів; одержані штрафи, пеня; дохід від списання кредиторської заборгованості; одержані гранти, субсидії.	собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг); операційні витрати; інші витрати.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Розкрийте зміст понять «доходи» та «витрати» підприємства.
2. За якими критеріями і як класифікують витрати підприємства?
3. Назвіть фактори, що впливають на розмір виручки від реалізації продукції в сфері обігу.
4. Назвіть складові елементи виручки від реалізації продукції.
5. Охарактеризуйте ціни, що їх встановлюють на підприємстві.
6. Розкрийте алгоритм розрахунку чистого прибутку (збитку) підприємства.
7. Назвіть основні грошові потоки від операційної діяльності підприємства.
8. Охарактеризуйте інвестиційну діяльність підприємства та назвіть напрями грошових надходжень від неї.

Тема 4. Формування і розподіл прибутку

Таблиця 4.1

Наукове трактування прибутковості

Автор	Зміст категорії
Р.Р. Антонюк	«...прибутковість – це стійке економічне явище, що проявляється як підтверджена здатність підприємства генерувати позитивний фінансовий результат від здійснення як основної, так і всієї господарської діяльності, що полягає в перевищенні доходу над здійсненими витратами в розмірі достатньому для ефективного подальшого функціонування».
М.Ф. Огійчук	«...прибутковість – це вид ефективності, що характеризує результативність діяльності економічних систем (підприємств, територій, національної економіки). Основною особливістю таких систем є вартісний характер засобів (видатків, витрат) досягнення цілей (результатів), а в деяких випадках і самих цілей (зокрема, одержання прибутку)».
Т.В. Осипова	«...основою прибутковості є сам прибуток, який у цілому й визначає результат фінансово-господарської діяльності підприємств як суб'єктів господарювання. Тому прибуток зображає її результати».
Л.Ю. Кучер	«...між прибутком і прибутковістю є тісний діалектичний взаємозв'язок: прибуток – це показник для зображення економічного ефекту в абсолютних показниках, а прибутковість – показник для зображення економічної ефективності діяльності суб'єкта господарювання».
С.В. Мочерний	«...прибутковість суб'єкта треба розглядати з двох аспектів: по-перше, як прибутковість усього підприємства щодо всього авансованого капіталу, яка визначається нормою прибутку: відношенням річного прибутку до авансованого капіталу; по-друге, як прибутковість виготовлення окремої партії товарів, яка вимірюється відношенням прибутку до собівартості товарів».

О.В. Хмельевський	«...прибутковість – це стан підприємства, що вказує на його здатність здійснювати рентабельну діяльність, забезпечувати платоспроможність, генерувати прибуток, на основі чого забезпечувати стабільність зростання та майбутній інноваційно-інвестиційний розвиток».

Таблиця 4.2

Наукове трактування рентабельності

Автор	Зміст категорії
Горлачук В.В., Яненко І.Г.	«...рентабельність – це відносний показник ефективності виробництва. У загальному вигляді він розраховується як відношення прибутку до витрат, тобто є нормою прибутку».
Салига С.П. Даций Н.В. Корецька С.О.	«...рентабельність – це співвідношення прибутку з понесеними витратами (один із основних показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання різних форм власностей, який характеризує інтенсивність їх роботи)».
Тітов М.В.	«...рентабельність – це стан фірми, коли сума виторгу від реалізації продукції покриває витрати на виробництво і реалізацію цієї продукції».
Чумаченко М.Г.	«...рентабельність – це прибутковість підприємства або підприємницької діяльності. Розраховується рентабельність як частка від ділення прибутку на витрати або на витрату ресурсів».
Бец М.П.	«...рентабельність – це співвідношення прибутку з понесеними витратами».
Долгоруков Ю.А.	«...рентабельність – це відносний показник інтенсивності виробництва, який характеризує рівень окупності (прибутковості) відповідних складових процесу виробництва або сукупних витрат підприємства».

Таблиця 4.3

Показники рентабельності підприємства

Назва показника	Порядок розрахунку	Характеристика
Показники, що характеризують рентабельність витрат виробництва та інвестиційних проектів		
Рентабельність виробничих витрат	Валовий прибуток/ Собівартість реалізованої продукції підприємства	Показник показує скільки валового прибутку припадає на 1 грн. виробничих витрат. Має зберігатись тенденція до зростання
Рентабельність операційних витрат	Валовий прибуток/ Операційні витрати	Показник характеризує рівень прибутку, який отриманий у результаті здійснення операційних витрат
Показник окупності виробничих витрат	Чистий дохід від реалізації продукції/Собівартість реалізованої продукції підприємства	Показник показує за скільки обертів окупаються витрати
Показники, що характеризують рентабельність продажів		
Рентабельність продажів	Чистий прибуток/Чистий дохід від реалізації продукції	Показник показує, наскільки ефективно і прибутково підприємство веде свою фінансово-господарську діяльність
Рентабельність реалізованої продукції	Валовий прибуток підприємства + Інші операційні доходи – Інші операційні витрати/ Адміністративні витрати + Витрати на збут + Собівартість реалізованої продукції	Показник характеризує рівень прибутковості операційної діяльності
Показники, що характеризують прибутковість капіталу та його складових		
Рентабельність сукупних активів	Фінансовий результат підприємства до оподаткування/ Середньорічна сума активів	Показник характеризує рівень прибутку, генерованого всіма активами підприємства. Зменшення показника

		рентабельності активів свідчить про скорочення попиту на продукцію підприємства і про перенагромадження активів
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток /Середня сума власного капіталу	Показник характеризує рівень прибутковості власного капіталу
Показники, що характеризують прибутковість активів та його складових		
Рентабельність активів (оборотних активів, необоротних активів)	Чистий прибуток/Середньорічна сума активів (оборотних, необоротних)	Показник показує рівень прибутковості активів (оборотних, необоротних)
Рентабельність виробничих активів	Чистий прибуток/Середньорічна сума основних виробничих засобів та матеріальних коштів	Показник показує рівень прибутковості основних та оборотних виробничих активів

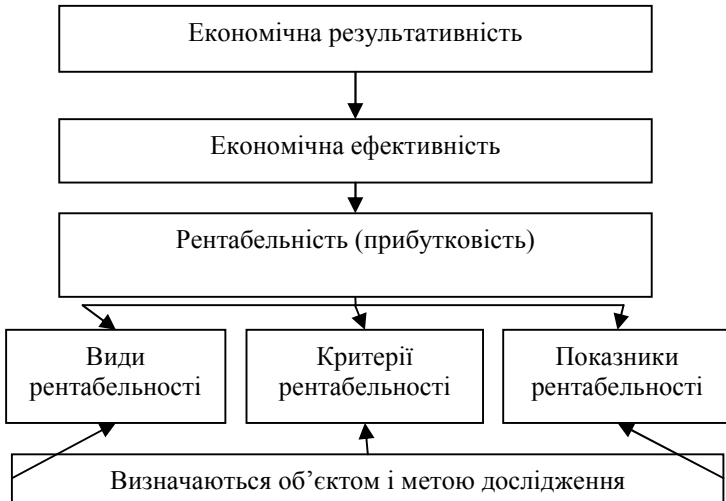

Рис. 4.1. Значення рентабельності серед економічних категорій, які характеризують діяльність підприємства

Рис. 4.2. Система основних чинників, які впливають на прибутковість підприємства

Таблиця 4.4

Методи визначення впливу факторів на прибуток підприємства (за Бланком І.О.)

Метод	Характеристика методу
Ланцюгових підстановок	«...суть методу зводиться до поступової заміни базової величини чи величини планового показника кожного факторного показника зі звітним періодом. Порівняння результату розрахунку з попереднім надає можливість визначити величину окремих факторів на результативний показник. При цьому кількість підстановок повинна дорівнювати кількості факторів впливу на результативний показник. Важливим є дотримання поступової черговості зміни факторів. Порушення порядку зміни призведе до іншого факторного розкладання».
Абсолютних різниць	«...величину впливу факторів розраховують множенням абсолютного приросту аналізованого фактору на базову величину факторів, які розташовані праворуч від нього в моделі, і на фактичну величину факторів, що розташовані ліворуч від нього».
Відносних різниць	«...модифікація методу ланцюгових підстановок. Використовують відносні відхилення фактичних показників звітного періоду від базового періоду чи планових показників. Метод доцільно використовують, коли обчислені відносні відхилення окремих факторів. Зміну факторних показників розраховують у відсотках відносно бази порівняння».
Індексний	«...ґрунтується на відносних показниках динаміки порівнянь, використання плану, що відображають співвідношення факторного рівня показника у звітному періоді до його рівня в базисному періоді».
Інтегрування	«...використання методу дасть змогу отримати точніші результати розрахунку впливу факторів порівняно з іншими методами, оскільки додатковий приріст результативного показника від взаємодії акторів приєднується не до останнього фактора, а ділиться порівну між ними».

Логарифмування	«...результат не залежить від послідовності обчислень і забезпечує їх високу точність. За допомогою логарифмування результат сумісної дії факторів розподіляють пропорційно до частки ізольованого впливу кожного фактору факторів розподіляють пропорційно до частки ізольованого впливу кожного фактора на рівень результативного показника».

Рис. 4.3. Основні фактори підвищення прибутку підприємства

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Назвіть і охарактеризуйте функції прибутку.
2. Які Вам відомі методи аналізу фінансових результатів?
3. У чому полягають завдання аналізу фінансових результатів?
4. Що таке рентабельність підприємства?
5. У чому полягає необхідність визначення рівня рентабельності підприємства?
6. Які існують наукові підходи до класифікації показників рентабельності?
7. Назвіть групи показників рентабельності підприємства.
8. Які основні показники рентабельності продажу?
9. Назвіть основні напрями підвищення рівня рентабельності підприємств.

Тема 5. Оподаткування підприємств

Таблиця 5.1
Наукові підходи до визначення економічної сутності
податку

Автори	Підходи
Ж.Б. Сей, Л. Клеманс, Е. Россі	«...податок – обов’язкова плата за послуги, що надаються державою»
І. Юсті, Г. Гок	«...Податок – той збір з майна та прибутків громадян, який здійснює держава при недостатності власних доходів для покриття державних витрат»
І. Гарньє	«...Податок – частка участі кожного громадянина у витратах на суспільні потреби»
Е. Селігман	«...Податок – примусовий збір, що справляється державою з окремої особи для покриття видатків, спричинених загальнодержавними потребами безвідносно до вигід платника»
М. В. Орлов, А. М. Олександров	«...Податок – примусове відчуження пригноблених трудящих мас на утримання буржуазних мас»
А. А. Соколов	«...Податок – це збір, який вилучається державною владою для покриття витрат чи досягнення цілей економічної політики»
А. І. Крисоватий	«...Податки — це обов’язкові платежі, які законодавчо встановлюються державою, сплачуються юридичними та фізичними особами в процесі перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту й акумулюються в централізованих грошових фондах для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій»

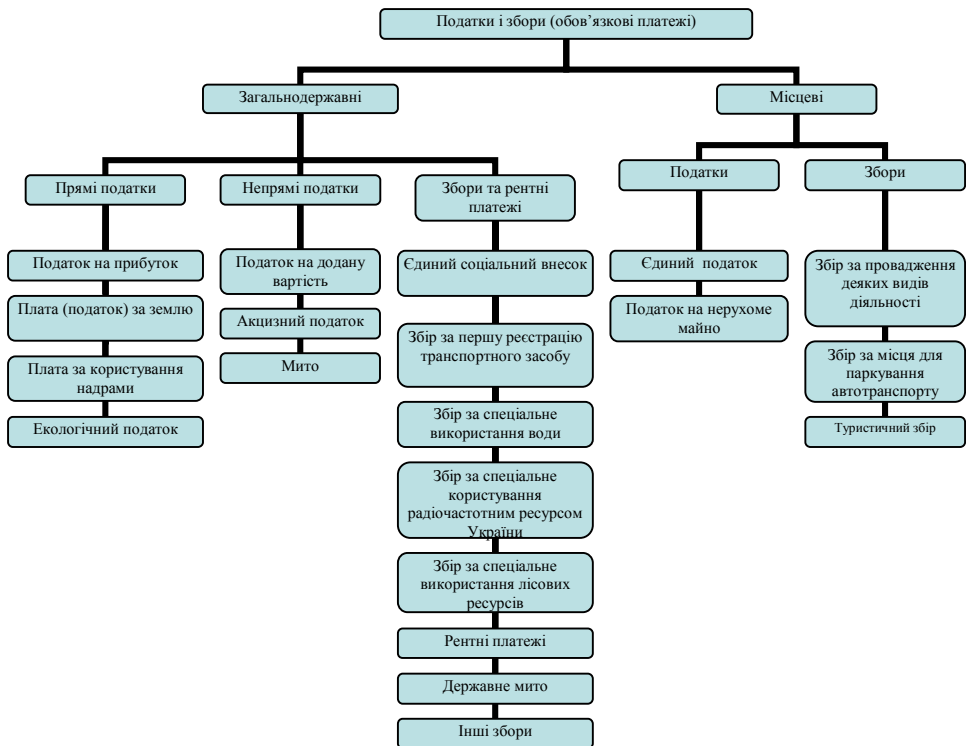

Рис. 5.1. Види податків, що сплачують підприємства після прийняття ПКУ

Таблиця 5.2

Порівняльна таблиця принципів системи оподаткування

ЗУ «Про систему оподаткування»		Податковий кодекс України	
Стимулювання науково-технічного прогресу	стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, виходу вітчизняного товаровиробника на світовий ринок високотехнологічної продукції	загальність оподаткування	кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені цим Кодексом, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є згідно з положеннями цього Кодексу
Стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності	введення пільг щодо оподаткування прибутку (доходу), спрямованого на розвиток виробництва	рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації	забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;
Обов'язковість	впровадження норм щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), визначених на підставі достовірних даних про об'єкти оподаткування за звітний період, та встановлення	Невідворотність	невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства

	відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства		
Рівнозначність і пропорційність	справляння податків з юридичних осіб здійснюється у певній частці від отриманого прибутку і забезпечення сплати рівних податків і зборів (обов'язкових платежів) на рівні прибутку і пропорційно більших податків і зборів (обов'язкових платежів) - на більші доходи	Презумпція правомірності	презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу
Рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації	забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб, включаючи нерезидентів) при	Фіскальна достатність	встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його

	визначенні обов'язків щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів)		надходженнями
Соціальна справедливість	забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обрентованого неоподатковуваного мінімуму доходів громадян та застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які отримують високі та надвисокі доходи	Соціальна справедливість	установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків
Стабільність	забезпечення незмінності податків і зборів (обов'язкових платежів) і їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року	Економічність оподаткування	установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування
Економічна обрентованість	встановлення податків і зборів (обов'язкових платежів) на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей з	Нейтральність оподаткування	установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків

	урахованням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами		
Рівномірність сплати	встановлення строків сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджету для фінансування витрат	Стабільність	зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року
Компетенція	встановлення і скасування податків і зборів (обов'язкових платежів), а також пільг їх платникам здійснюються відповідно до законодавства про оподаткування виключно Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим і сільськими, селищними, міськими радами	Рівномірність та зручність сплати	установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками

Єдиний підхід	забезпечення єдиного підходу до розробки податкових законів з обов'язковим визначенням платника податку і збору (обов'язкового платежу), об'єкта оподаткування, джерела сплати податку і збору (обов'язкового платежу), податкового періоду, ставок податку і збору (обов'язкового платежу), строків та порядку сплати податку, підстав для надання податкових пільг	Єдиний підхід до встановлення податків та зборів	визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку.
Доступність	забезпечення доступності норм податкового законодавства для платників податків і зборів (обов'язкових платежів).		

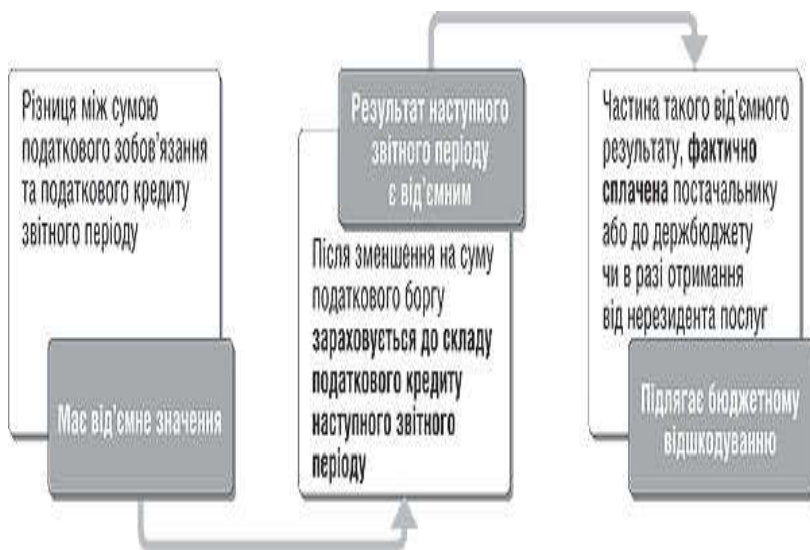

Рис. 5.2. Визначення суми бюджетного відшкодування ПДВ

Таблиця 5.3**Індекси податкового навантаження в деяких країнах світу**

Країни	Індекси податкового навантаження
ОАЕ, Бахрейн, Саудівська Аравія, Багамські острови, Оман, Македонія, Гонконг, Катар, Румунія	1,3 - 1,9
Естонія, Вірменія, Сінгапур	2 - 2,1
Ірландія, Болгарія, Чилі, Латвія, Камбоджа, Грузія	2,3
Литва, Ісландія, Киргизстан, Польща, Туркменістан	2,4
Кіпр, Молдова, Албанія, Канада, Чехія, Росія	2,5
Узбекистан, Болівія, Таджикистан, Боснія і Герцеговина, Парагвай	2,6
Хорватія, Маврикія, Беліз, Бразилія, Непал	2,8
Швейцарія, Ботсвана, Домініканська Республіка, Україна, Ангола	2,9
Великобританія, США, Іспанія, Китай, Індія, Франція, Німеччина	3,1 - 3,4
Чад, Північна Корея	4,9 - 5

Таблиця 5.4

Ставки ПДВ у деяких країнах світу

Країна	Ставка	
	Стандартна	Знижена
Німеччина	19 %	7 %
Італія	20 %	10 %, 6 %, чи 4 %
Латвія	21 %	10 % з 2011 р. 12 %
Литва	21 %	9 % чи 5 %
Словенія	20 %	8,5 %
Франція	19,6 %	5,5 % чи 2,1 %
Чехія	20 %	10 %
Естонія	20 % (до 01. 06. 09 -18 %),	9 %
Австралія	10 %	0 %
Білорусь	18 % (з 01. 01.10 - 20 %)	10 %
Грузія	18 %	0 %
Ізраїль	16 %	-
Росія	18 %	10 % чи 0 %
Туреччина	18 %	8 % чи 1 %
Узбекистан	20 %	0%
Україна	20 %	17 % (з 1.01.2014 р.)
Японія	5 %	-

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Дайте визначення економічної сутності податку з різних наукових точок зору.
2. Обґрунтуйте зміст податкової системи.
3. Які Вам відомі податки та збори, о сплачують підприємства відповідно до чинного Податкового кодексу України?
4. У чому полягають відмінності щодо трактування принципів оподаткування відповідно до Закону України «Про систему оподаткування» та Податкового кодексу?
5. Охарактеризуйте механізм нарахування та обчислення податку на додану вартість.
6. Охарактеризуйте механізм нарахування та обчислення податку на прибуток підприємств
7. Охарактеризуйте механізм нарахування та обчислення акцизного податку.
8. Які особливості обчислення акцизного податку за відповідними групами.
9. Назвіть особливості визначення інших податків та зборів.
10. Проведіть аналогію щодо визначення та розміру податкового навантаження в Україні та інших країнах світу.

Тема 6. Обігові кошти

Рис. 6.1. Склад і розміщення оборотних коштів

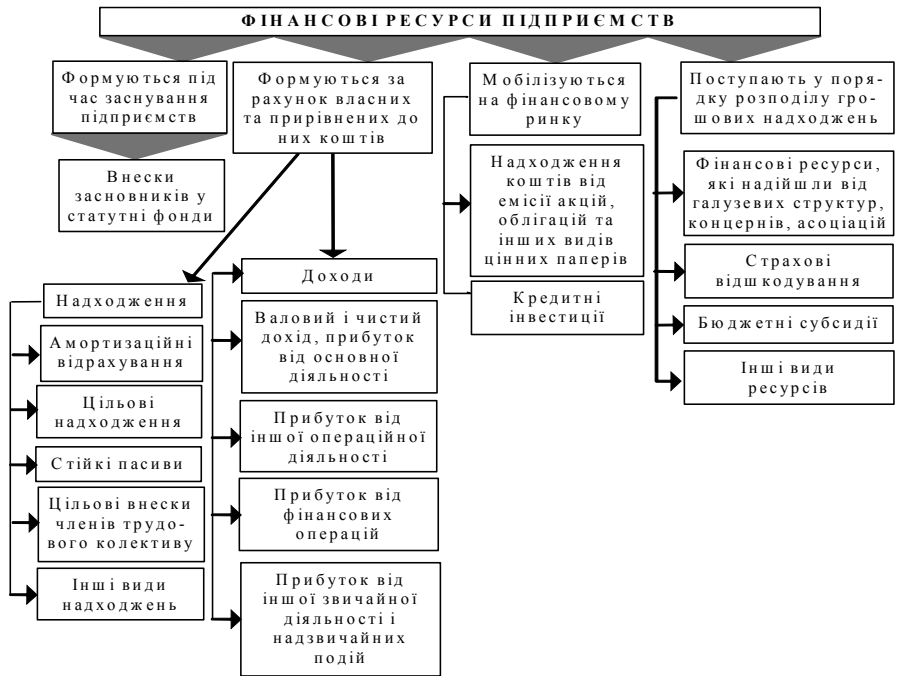

Рис. 6.2. Формування фінансових ресурсів підприємств

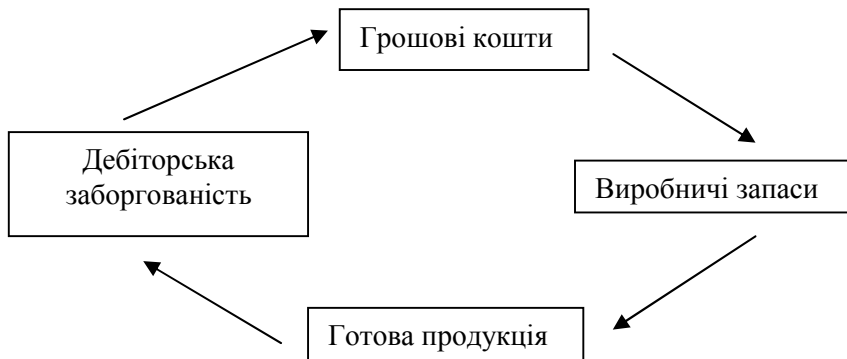

Рис. 6.3. Кругообіг оборотного капіталу підприємств

Таблиця 6.1

Типологія видів оборотних активів підприємства

№ з/п	Класифікаційна ознака	Види оборотних активів
1.	За елементами	Запаси, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів, інші оборотні засоби
2.	За характером участі в операційному циклі	Оборотні фонди і фонди обігу
3.	За характером фінансових джерел формування	Валові, чисті та власні
4.	За періодом функціонування оборотних засобів	Постійна та змінна частина
5.	За рівнем охоплення нормуванням	Нормовані та ненормовані
6.	За рівнем ліквідності	Найліквідніші (грошові кошти та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції ¹); ті, що швидко реалізуються (дебіторська заборгованість та інші оборотні активи); ті, що повільно реалізуються (запаси)
7.	Залежно від ступеня ризику	З мінімальним ризиком; малим ризиком; великим ризиком

Таблиця 6.2

Показники стану власних оборотних коштів

№ з/п	Показник	Визначення	Економічна суть
1	Наявність оборотних коштів	$(B_k + D_k) - \Sigma HA$ (1)	Характеризує величину власних оборотних коштів
	а) брак	$I < (\Sigma OA - GK) - \Sigma ПЗ$	Перевищення поточного портеби над наявністю власних оборотних коштів
	Б) надлишок	$I > (\Sigma OA - GK) - \Sigma ПЗ$	Перевищення наявності власних оборотних коштів над поточні потреби
2	Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства ($K_{p.v.}$)	$\frac{\Phi_n}{M}$	Відображає питому вагу вартості оборотних коштів у загальній вартості майна підприємства

Умовні позначення:

B_k - власні кошти;

D_k - довгосракові кредити;

HA - необоротні активи;

OA - оборотні активи;

GK - грошові кошти;

ПЗ - поточні зобов'язання;

Φ_n - фактична наявність оборотних коштів;

M - вартість майна підприємства;

C - середня вартість оборотних коштів;

T - тривалість періоду, за який обчислюється оборотність оборотних коштів;

P - обсяг реалізації продукції;

П - прибуток від реалізації продукції.

Таблиця 6.3

Показники ефективності використання оборотних коштів

№ з/п	Показник	Визначення	Економічна суть
1	2	3	4
1	Оборотність (О)	$\frac{C * T}{P}$	Характеризує час, за який оборотні кошти здійснюють один оборот
	Оборотність виробничих запасів (О)	$\frac{C_{в.з.} * T}{P_c}$	Відображає час перетворення товарно-матеріальних цінностей на готову продукцію чи гроші
	Оборотність дебіторської заборгованості (О _{д.з.})	$\frac{Д_{з.} * T}{P}$	Відображає середній термін отримання платежу
	Оборотність кредиторської заборгованості (О _{к.з.})	$\frac{К_{з.} * T}{P}$	Відображає час покриття кредиторської заборгованості
	Оборотність грошових коштів (О _{г.к.})	$O_{в.з.} + O_{д.з.} + O_{к.з.}$	Відображає час обороту грошових коштів
2	Коефіцієнт оборотності (К _о)	$\frac{P}{C}$	Характеризує кількість оборотів за період, що аналізується
3	Коефіцієнт завантаження (К _з)	$\frac{C}{P}$	Показує, скільки оборотних коштів авансовано в 1 грн. реалізованої продукції

Продовження табл. 6.3

1	2	3	4
4	Рентабельність (Р)	$\frac{\Pi}{C} * 100\%$	Визначає використання оборотних коштів
5	Прибутковість (K_e)	$\frac{\Pi}{C}$	Характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн. оборотних коштів

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Охарактеризуйте економічний зміст терміну «обігові кошти».
2. Охарактеризуйте інформаційне забезпечення аналізу обігових коштів.
3. Охарактеризуйте класифікацію обігових коштів.
4. Визначте основні етапи оцінки оборотних активів підприємства.
5. Які Ви знаєте основні показники оцінки стану, структури й ефективності використання оборотних активів підприємства?
6. Яким чином проводять аналіз оборотних коштів підприємства і джерел їх формування?
7. За допомогою яких показників проводять аналіз власних оборотних коштів підприємства?
8. Охарактеризуйте методикку нормування обігових коштів підприємства. Які з оборотних активів підприємств не підлягають нормуванню?

Тема 7. Кредитування підприємств

При кредитуванні враховуються особливості індивідуального кругообігу оборотних коштів, які обумовлюються об'єктивними і суб'єктивними чинниками

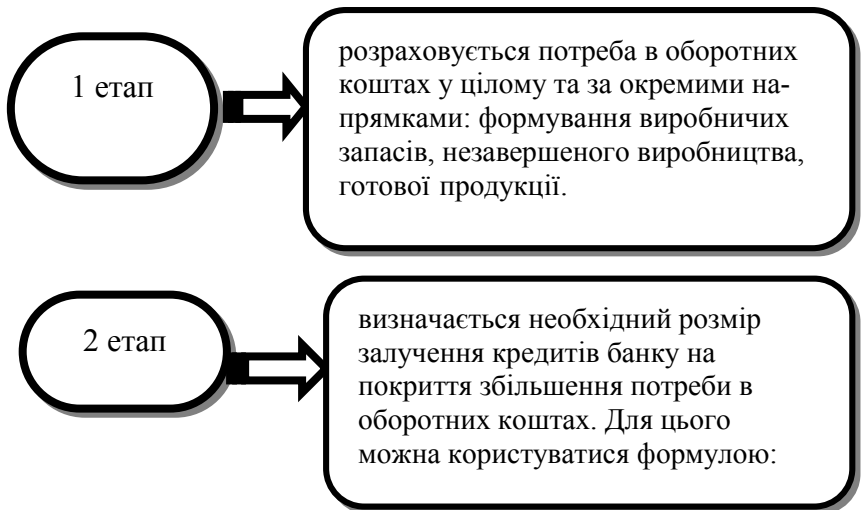
До об'єктивних чинників відносяться:

- 1) галузь промисловості, до якої належить підприємство;
- 2) характер виробничих процесів;
- 3) сезонний характер виробництва або збуту.

До суб'єктивних факторів відносяться:

- 1) рівень організації виробництва;
- 2) рівень організації збуту і постачання;
- 3) ступінь розвитку товарного ринку.

Рис. 7.1. Особливості кругообігу ресурсів

$$K_{o.б} = ОК - ОК_n - ОК_{пр} + КЗ, \quad (1)$$

де $K_{o.б}$ — необхідний розмір кредитів, які залучаються в оборотні кошти;

$ОК$ — потреба в оборотних коштах;

$ОК_n$ — власні оборотні кошти на початок періоду;

$ОК_{пр}$ — поповнення оборотних коштів за рахунок прибутку підприємства;

$КЗ$ — зменшення кредиторської заборгованості

Рис. 7.2. Механізм визначення потреби в кредиті для фінансування оборотних активів

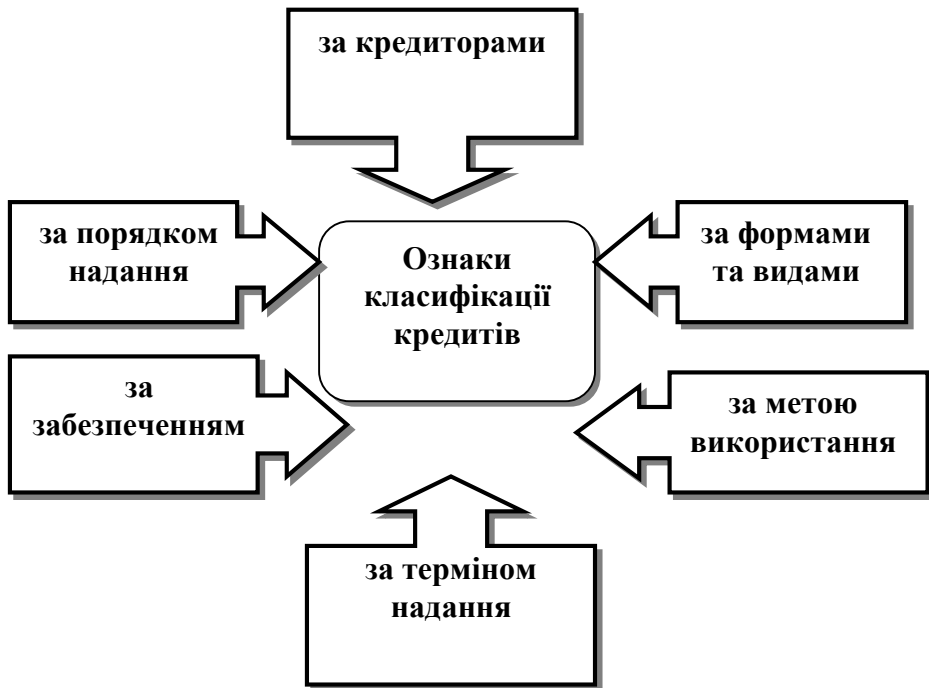

Рис. 7.3. Класифікаційні ознаки розподілу кредитів за видами

Таблиця 5.4

**Показники оцінки стану та ефективності використання
позикового капіталу підприємства**

Назва показника	Порядок розрахунку	Характеристика	Нормативне значення (позитивна динаміка)
Капітало-віддача	Виручка від реалізації / Середня сума позикового капіталу	Характеризує суму виробленої продукції з однієї гривні капіталу	Збільшення
Капітало-місткість	Середня сума позикового капіталу / Виручка від реалізації	Характеризує суму позикового капіталу, яку було використано для виробництва або реалізації однієї гривні виробленої продукції	Зменшення
Тривалість обороту позикового капіталу, дні	Середня сума позикового капіталу / Одноденна виручка	Характеризує кількість днів протягом яких здійснюється один оборот позикового капіталу	Зменшення
Рентабельність позикового капіталу, %	Чистий прибуток * 100 / Середня сума позикового капіталу	Характеризує рівень прибутковості від використання позикового капіталу підприємства	Збільшення

Функції факторингу

Функція фінансування та кредитування :	➤	підприємства уступають право на одержання грошових засобів згідно з платіжними документами на поставлену продукцію в обмін на негайне одержання основної суми дебіторської заборгованості (за мінусом комісійної винагороди факторинг – банку або факторингової фірми)
Функція покриття ризику:	➤	ризик неповернення кредиторської заборгованості переходить до фактора
Функція управління дебіторською заборгованістю	➤	пошук заходів повернення дебіторської заборгованості

Рис.7.4. Найпоширеніші функції факторингу

Рис. 7.5. Недоліки факторингу

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Дайте визначення позикового капіталу підприємства.
2. У якій формі фінансової звітності відображається сума позикового капіталу?
3. Які дії передбачає аналіз позикового капіталу підприємства?
4. Охарактеризуйте механізм визначення потреби в кредитах для фінансування обігових коштів
5. Охарактеризуйте найпоширеніші види кредитів.
6. Розкрийте зміст лізингового кредитування.
7. Охарактеризуйте факторинг: зміст, переваги та недоліки

Тема 8. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів

Таблиця 8.1

Визначення «основних засобів» згідно чинного законодавства

Нормативний документ	Визначення основних засобів
Податковий кодекс України	«...основні засоби – це матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 6000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)».
МСБО 16 «Основні засоби»	«...основні засоби – це матеріальні об'єкти, які утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг, для надання в оренду іншим або для адміністративних цілей та використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного звітного періоду».
П(С)БО 7 «Основні засоби»	«...основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)».

Таблиця 8.2

**Науковий підхід до визначення сутності поняття
«основні засоби»**

Автор	Визначення основних засобів
Зятковський І.В.	«...основні засоби – це матеріальні об’єкти, які підприємство утримує з метою використання у виробничому процесі, процесі надання послуг, для здачі в оренду, очікуваний або встановлений термін корисного використання яких операційний цикл або більше одного року, а їх вартість зменшується поступово у зв’язку з фізичним або моральним зносом»
Старостенко Г.Г., Мірко Н.В.	«...основні засоби – матеріальні об’єкти, які одночасно задовольняють такі вимоги: – є на балансі підприємства для використання у виробництві або надання послуг чи поставках товарів, для здачі в оренду чи виконання адміністративних функцій; – використовуватимуться, як очікується, протягом більше ніж одного періоду; – використовуються у натуральній формі як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері протягом тривалого часу, а також як капітальні вкладення в об’єкти, що належать до основних засобів»
Щербина А.В.	«...основні засоби – це матеріальні активи, що використовуються у натуральній формі як у виробничій сфері, так і в невиробничій більше за один рік»
Коваленко О.В., Громова В.І.	«...основні засоби – це частина засобів виробництва, які діють у процесі виробництва протягом тривалого періоду, зберігають при цьому впродовж усього періоду натурально-речовинну форму і переносять свою вартість на продукцію частинами у вигляді амортизаційних відрахувань»
Власова Н.О., Круглова О.А., Безгікова Л.І.	«...основні засоби – це найбільш значима частина необоротних активів, які являють собою власні та орендовані на умовах фінансового лізингу об’єктів».

Таблиця 8.3

**Класифікація основних засобів відповідно до
Податкового кодексу**

Групи основних засобів	Строки корисного використання об'єктів основних засобів
група 1 - земельні ділянки	-
група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
група 3	
- будівлі	20
- споруди	15
- передавальні пристрої	10
група 4 – машини та обладнання	5
З них: електронно-обчислювальні машини, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми інші інформаційні системи, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони	2
група 5 – транспортні засоби	5
група 6 – інструменти, прилад, інвентар (меблі)	4
група 7 – тварини	6
група 8 – багаторічні насадження	10
група 9 – інші основні засоби	12
група 10 – бібліотечні фонди	-
група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи	-
група 12 – тимчасові (нетитульні) споруди	5
група 13 – природні ресурси	-
група 14 – інвентарна тара	6
група 15 – предмети прокату	5
група 16 – довгострокові бібліотечні активи	7

Класифікація основних засобів відповідно до П (С) БО 7
«Основні засоби»

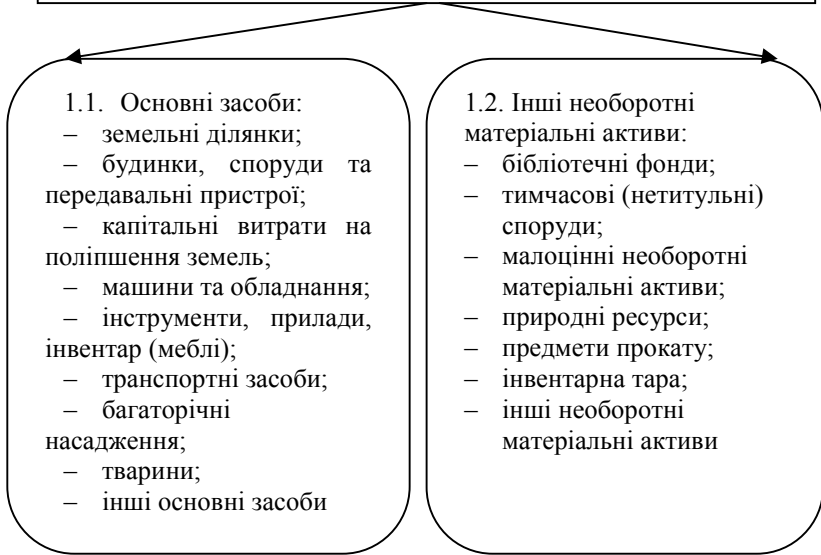

Рис. 8.1. Класифікація основних засобів за бухгалтерським підходом

Рис. 8.2. Класифікація основних засобів за економічним підходом

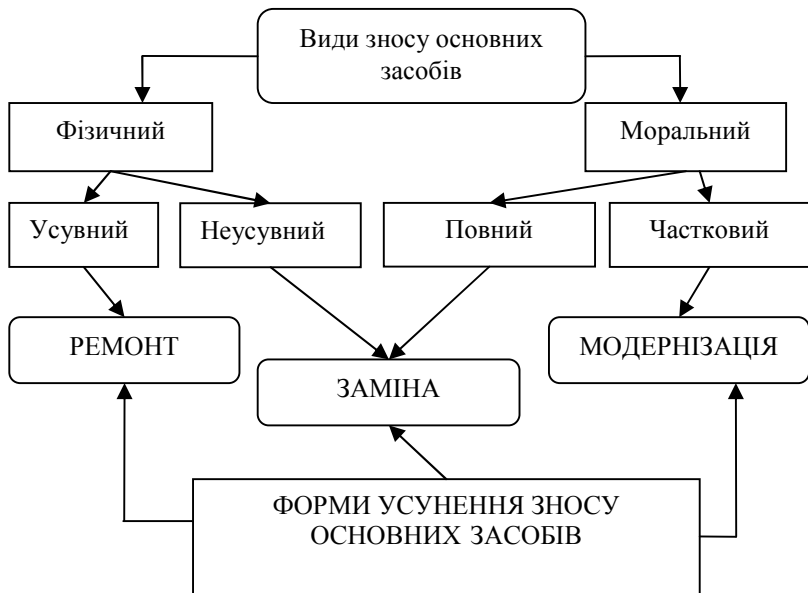

Рис. 8.3.Види зносу основних засобів

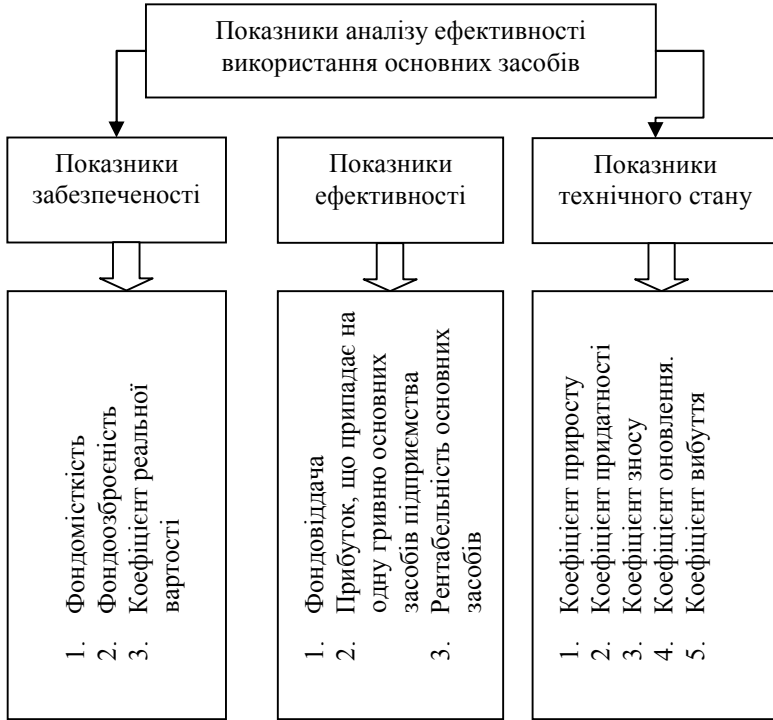

Рис. 8.4. Види зносу основних засобів

Тема 9. Оцінка фінансового стану підприємства

Таблиця 9.1

Визначення фінансового стану з погляду різних вчених

Автор	Визначення
Поддєрьогін А.М.	«...фінансовий стан – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії кожного із складових фінансових відносин підприємства, визначається системою показників, що характеризує наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів, залежить від сукупності виробничо-господарських чинників».
Ковальова А.І	«...фінансовий стан підприємства – сукупність показників, що характеризує наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства».
Дем'яненко М.Я	«...фінансовий стан – це комплексне поняття, що відображає якісну сторону його фінансової та виробничої діяльності, є результатом реалізації усіх елементів внутрішніх і зовнішніх фінансових відносин підприємства. Він характеризується системою показників, які відображають здатність розраховуватися за своїми зобов'язаннями і забезпечувати ефективне фінансування своєї виробничої діяльності на певний момент часу, стан капіталу в процесі його кругообігу».
Савицька Г.В	«...фінансовий стан – це економічна категорія, яка показує спроможність суб'єкта до саморозвитку на фіксований момент часу та стан капіталу в процесі його кругообігу».

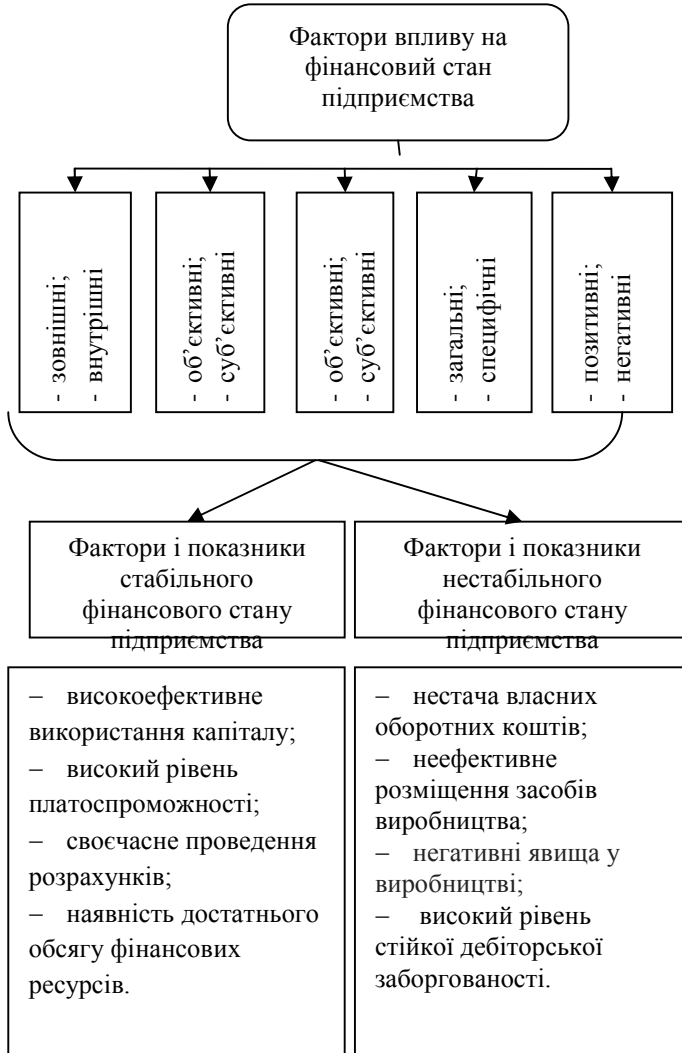

Рис. 9.1. Фактори впливу на фінансовий стан підприємства

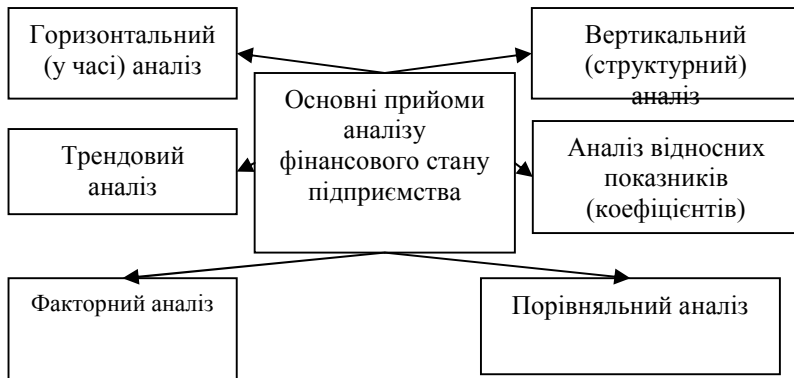

Рис. 9.2. Основні прийоми аналізу фінансового стану підприємства

Рис. 9.3. Типи моделей аналізу фінансового стану підприємства

Рис. 9.4. Методи аналізу фінансового стану підприємства

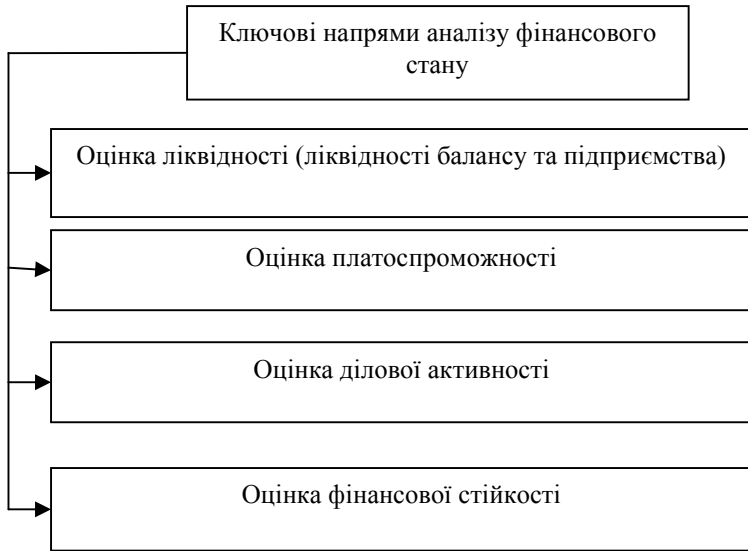

Рис. 9.5. Напрями аналізу фінансового стану підприємства

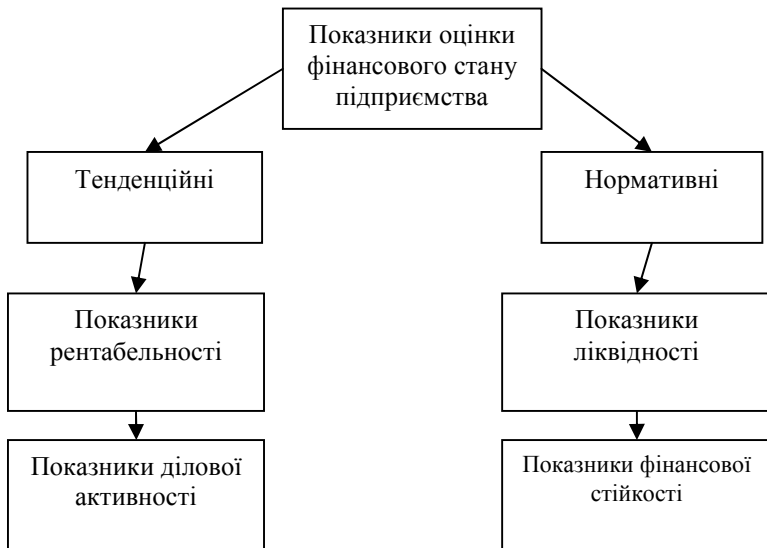

Рис. 9.6. Види показників оцінки фінансового стану підприємства

Рис. 9.7. Взаємозв'язок між показниками ліквідності та платоспроможності

$A1 \geq П1$	↔	Найбільш ліквідні активи дорівнюють терміновим пасивам або перекривають їх.
$A2 \geq П2$	↔	Активи, що швидко реалізуються, дорівнюють короткостроковим пасивам.
$A3 \geq П3$	↔	Активи, які повільно реалізуються, дорівнюють довгостроковим пасивам або перекривають їх.
$A4 \leq П4$	↔	Постійні пасиви дорівнюють активам, які важко реалізують або покривають їх.

Рис. 9.8. Умови абсолютної ліквідності балансу

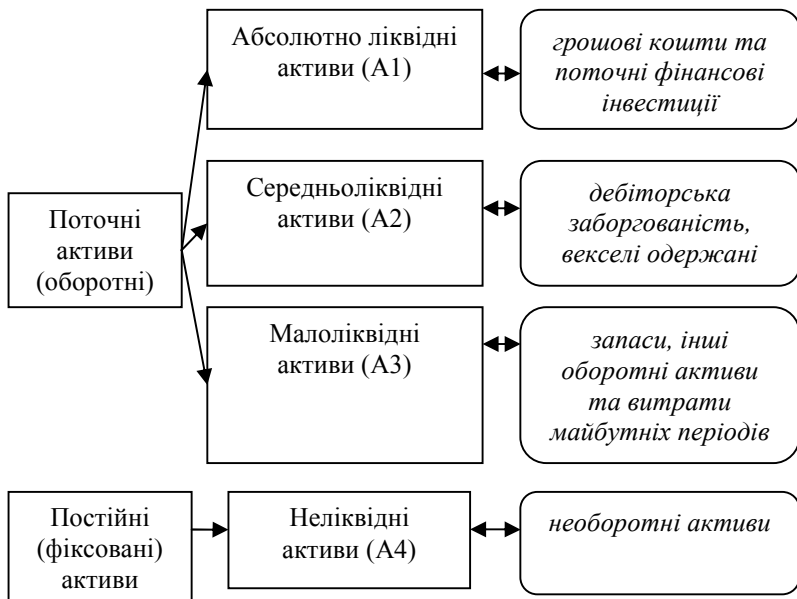

Рис. 9.9. Класифікація активів підприємства за рівнем ліквідності

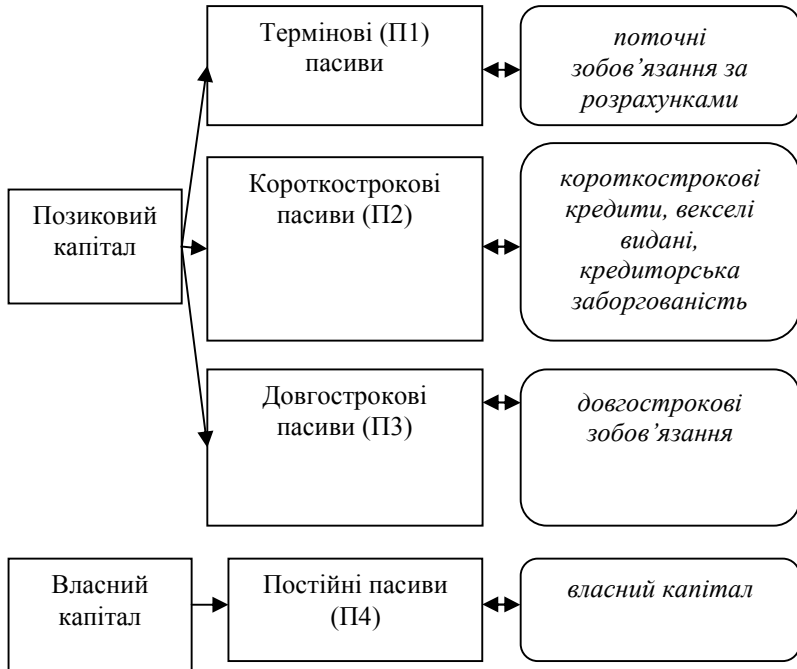

Рис. 9.10. Класифікація пасивів підприємства за строком їх сплати

Таблиця 9.2

Показники ліквідності підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку	Характеристика	Оптимальне значення
Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності	ОА / ПЗ	Здатність погашати підприємством свої зобов'язання за рахунок оборотних активів	1-1,5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	ГК+ПФІ / ПЗ	Готовність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість	0,2-0,35
Коефіцієнт проміжної ліквідності	ГК+ДЗ+ВО +З+ІОА+В МП / ПЗ	Показує платіжну здатність підприємства щодо погашення поточних зобов'язань при умові своєчасного погашення дебіторської заборгованості	0,7-0,8
Коефіцієнт поточної заборгованості	ПЗ / ПК	Показує частку поточних зобов'язань у загальній сумі заборгованості підприємства	1
Умовні позначення			
ПЗ – поточні зобов'язання; ГК - грошові кошти; ДЗ – дебіторська заборгованість; ВО – векселі одержані; З – запаси; ІОА – інші оборотні активи; ВМП – витрати майбутніх періодів; ПК – позиковий капітал			

Показники платоспроможності підприємства:

Коефіцієнт співвідношення довгострокового позикового капіталу та акціонерного капіталу.

Коефіцієнт співвідношення надходжень готівки від операційної діяльності до довгострокових зобов'язань.

Коефіцієнт співвідношення прибутку до сплати податків і виплачених відсотків за кредит до суми виплачених відсотків за кредит.

Коефіцієнт співвідношення суми надходжень і виплачених відсотків за кредит до суми виплачених відсотків за кредит.

Коефіцієнт співвідношення прибутку до сплати податків і суми постійних витрат до суми постійних витрат.

Коефіцієнт співвідношення суми готівки від операційної діяльності і здійснених постійних витрат до суми постійних витрат.

Коефіцієнт співвідношення активів до довгострокової заборгованості.

Коефіцієнт співвідношення нерозподіленого прибутку до суми активів

Рис. 9.11. Показники платоспроможності підприємства

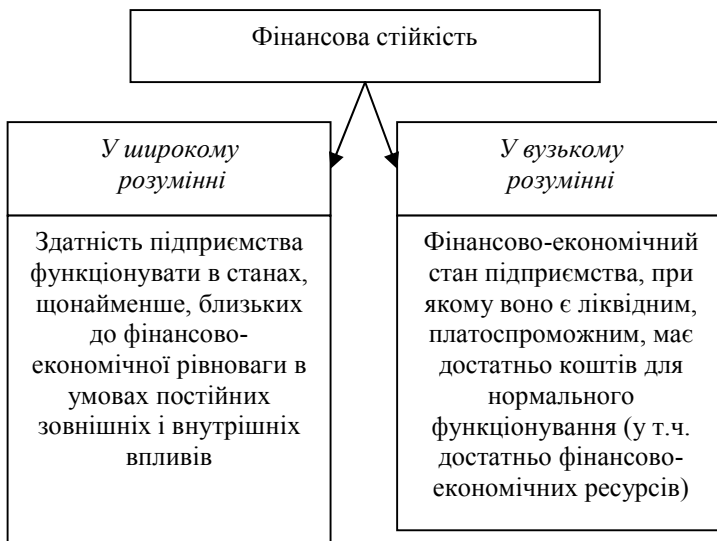

Рис. 9.12. Суть фінансової стійкості підприємства

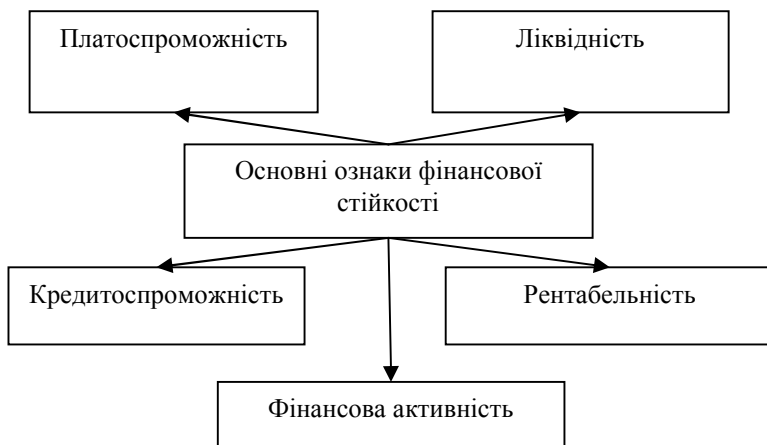

Рис. 9.13. Основні ознаки фінансової стійкості

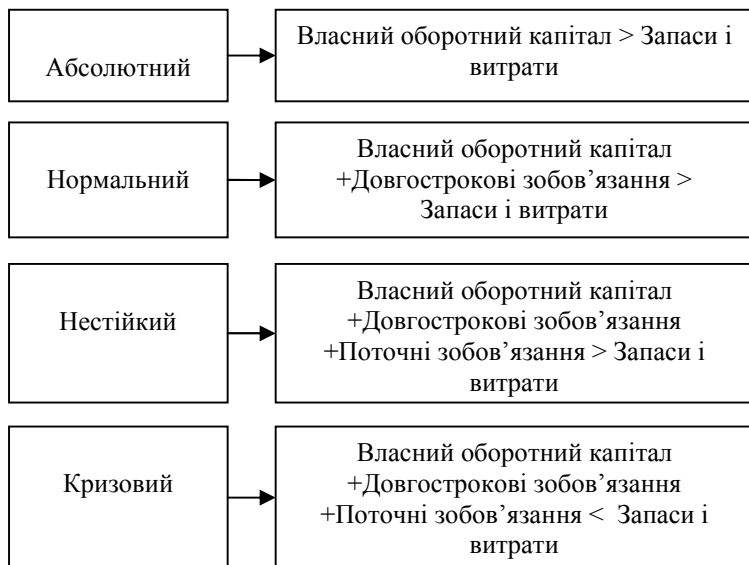

Рис. 9.14. Типи фінансової стійкості

Таблиця 9.3

Показники фінансової стійкості підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку	Характеристика	Оптимальне значення
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	ВК / К	Характеризує ступінь незалежності від кредиторів, частку власних фінансових ресурсів у загальній їх сумі	>0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	ПК / К	Характеризує ступінь залежності від кредиторів, частку позикових фінансових ресурсів у загальній їх сумі	<0,5

Коефіцієнт самофінансування	ВК / ПК	Відображає співвідношення між позиковими та власними коштами	>1
Коефіцієнт фінансового ризику, фінансового лівериджу	ПК / ВК	Показує суму позикових коштів, що припадають на 1 грн. власних фінансових ресурсів	<1
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	ВОК / ОА	Характеризує рівень забезпеченості підприємства власними джерелами формування оборотних активів	>0,1
Коефіцієнт маневреності власними оборотними коштами	ВОК / ВК	Характеризує частку власного капіталу, що використовується для фінансування поточної діяльності	0,2-0,5
Коефіцієнт інвестування	ВК / НА	Характеризує суму власного капіталу, спрямованого на фінансування необоротних активів	>1
Умовні позначення			
ВК – власний капітал; ПК – позиковий капітал; К – капітал; ОА – оборотні активи; ВОК – власні оборотні кошти (різниця власного капіталу та необоротних активів.			

Таблиця 9.4

Поняття та рівні ділової активності підприємства

Ділова активність підприємства оцінюється сукупністю кількісних і якісних параметрів (зростання економічного потенціалу підприємств, обсяги поставок на експорт, імідж підприємства, його соціальна і природоохоронна активність).		
Рівень ділової активності	Виробничо-господарська ситуація, що відповідає заданому рівню	Характеристика рівня
Високий (достатній)	Нормальна	Стійкий фінансовий стан, стійка тенденція зростання темпових оціночних показників, активна інноваційно-інвестиційна політика, підвищення ефективності використання ресурсів
Середній (задовільний)	Проблемна	Фінансовий стан є нестійким, нестійка динаміка зростання темпових показників, епізодичне здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності, суттєве зниження ефективності використання ресурсів підприємства
Низький (незадовільний)	Кризова	Фінансовий стан є кризовим, тип виробництва – звужений, не здійснюється інноваційно-інвестиційна діяльність, стійка негативна тенденція спаду темпових показників, негативна зміна показників ефективності ресурсів

Таблиця 9.5

Зовнішні чинники, що впливають на ділову активність підприємства

Міжнародні	Загально-економічні	Фінансова політика транснаціональних банків, циклічні зміни у розвитку економіки
	Фактори, пов'язані з міжнародними економічними відносинами	Стійкість міжнародних зв'язків, ступінь стабільності фінансово-валютної та економічної політики, особливості розвитку світових товарних ринків, розвиток міжнародної кооперації та спеціалізації виробництва, зміни у міжнародному розподілі праці, розширення міжнародних науково-технічних зв'язків, міжнародний маркетинг, створення зон вільної торгівлі, вільних економічних зон, тарифні угоди (митний союз)
	Фактори, пов'язані з міжнародною конкуренцією	якість товарів зарубіжних компаній, їх фінансова спроможність, рівень цін на товари у конкурентів та витрати на виробництво продукції, ліцензійна торгівля, організація спільних підприємств тощо
Національні	Економічні та демографічні	Інвестиційний клімат у країні, рівень безробіття, рівень інфляції, підприємницька активність, купівельна спроможність населення, мінімальна заробітна плата, можливості отримання кредиту, зміни галузевої структури
	Політичні	Відношення держави до підприємництва та власності, кредитна, податкова,

		амортизаційна політика, фінансова система країни, принципи земельної політики держави, захист конкуренції та обмеження монополізму
Ринкові	Науково-технічні	Конкурентоспроможність продукції, надійність товару в експлуатації та його споживчі властивості, техніко-економічні параметри продукції та її новизна, технології, тривалість життєвого циклу продукту
	Форми конкуренції	Рівень ціни на продукцію та витрат на її виробництво, якість продукції та її сервісне обслуговування
	Психологія споживача	Вимоги споживачів до функціональних характеристик товару, звички споживачів, стиль, мода, традиції

Таблиця 9.6

Внутрішні чинники, що впливають на ділову активність підприємства

Конкурентна позиція підприємства	Мета діяльності підприємства, імідж та традиції, кваліфікація керівництва та працівників, рівень пристосування підприємства до мінливого ринкового середовища, територіальне розміщення підприємства, частка ринку, стадія життєвого циклу підприємства, доступність до ринків збуту, доступність до трудових, матеріальних, фінансових ресурсів,
Принципи діяльності	Форма власності, концепція основної діяльності підприємства, інноваційна активність підприємства, стимулювання результативної та творчої праці, позитивна репутація підприємства, диверсифікація

	виробництва
Фінансовий менеджмент	Структура балансу, вартість капіталу, співвідношення власних і позикових фінансових ресурсів, платоспроможність, ліквідність, дохід на акцію, структура майна, інвестиційна привабливість, рівень рентабельності
Стратегія і політика маркетингу	Сегментація ринку (співвідношення масових і цільових ринків збуту, ринкові вікна), товарна, цінова, збутова, комунікаційна, рекламна політика

Таблиця 9.7

Показники ділової активності підприємства

Назва	Методика обчислення	Характеристика	Позитивна динаміка
Фондовіддача	В / ОЗ	Характеризує суму виробленої, реалізованої продукції, що припадає на 1 грн. основних засобів	Збільшення
Продуктивність праці	В / ЧП	Характеризує суму виробленої, реалізованої продукції одним працівником	Збільшення
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	В / ДЗ	Характеризує скільки раз за період обертається дебіторська заборгованість	Збільшення
Тривалість обороту дебіторської заборгованості	ДЗ / ОВ	Характеризує період за який погашається дебіторська заборгованість	Зменшення
Коефіцієнт оборотності запасів	В / З	Характеризує скільки раз за період обертаються запаси	Збільшення
Тривалість обороту виробничих запасів	З / ОВ	Характеризує тривалість одного обороту виробничих запасів	Зменшення
Коефіцієнт оборотності	В / КЗ	Характеризує скільки раз за період	Збільшення

кредиторської заборгованості		обертається заборгованість кредиторам	
Тривалість обороту кредиторської заборгованості	КЗ/ОВ	Характеризує період за який погашається кредиторська заборгованість;	Зменшення
Тривалість операційного циклу	ТОЗ+ ТОДЗ	Характеризує операційний цикл	Зменшення
Тривалість фінансового циклу	ТОЦ-ТОКЗ	Характеризує фінансовий цикл	Зменшення
Умовні позначення			
В – виручка від реалізації продукції; ОВ – одноденна виручка від реалізації продукції; З – середня сума запасів; ДЗ – середня сума дебіторської заборгованості; КЗ – середня сума кредиторської заборгованості; ТОЗ – тривалість обороту запасів; ТОДЗ – тривалість обороту дебіторської заборгованості; ТОКЗ – тривалість обороту кредиторської заборгованості; ТОЦ – тривалість операційного циклу.			

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Дайте визначення фінансового стану підприємства.
2. Які методи використовують для аналізу фінансового стану?
3. Що таке ліквідність?
4. Як оцінити ліквідність балансу підприємства?
5. Що таке платоспроможність?
6. Який взаємозв'язок між ліквідністю та платоспроможністю підприємства?
7. Назвіть показники ліквідності та платоспроможності підприємства.
8. Що таке фінансова стійкість?
9. Які є типи фінансової стійкості?
10. Назвіть рівні ділової активності підприємства.

Тема 10. Фінансове планування на підприємствах

Таблиця 10.1

Визначення фінансового планування з погляду різних вчених

Автор	Визначення
Філімоненков О.С.	«...фінансове планування – це процес визначення об'ємів надходження відповідних видів фінансових ресурсів (прибутку, амортизації та ін.) та їх розподілу за напрямком використання у запланованому періоді»
Гриньова В.М., Коюда В.О.	«...фінансове планування – це складова управління фінансовими ресурсами, процесом оцінки потреб у коштах для забезпечення поточного виробництва і подальшого виробничого та соціального розвитку, а також визначення джерела покриття цих потреб»
Партин Т.О., Загородній А.Г.	«...фінансове планування – це розроблення системи фінансових планів за окремими напрямками фінансової діяльності підприємства, які забезпечують реалізацію його фінансової стратегії у плановому періоді»
Кірейцев Г.Г.	«...фінансове планування – це процес розробки людьми конкретного плану фінансових заходів, тобто звичайний вид діяльності людини»
Власова Н.О.	«...фінансове планування – це процес визначення обсягів та джерел надходження фінансових ресурсів у плановому періоді, обґрунтування напрямків їх використання»
Поддєрьогін А.М.	«...фінансове планування – це процес розроблення системи фінансових планів і планових (нормативних) показників із забезпечення розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами та підвищення ефективності його фінансової діяльності в майбутньому періоді»

Рис. 10.1. Основні аспекти визначення сутності фінансового планування

Рис. 10.2. Основні завдання фінансового планування

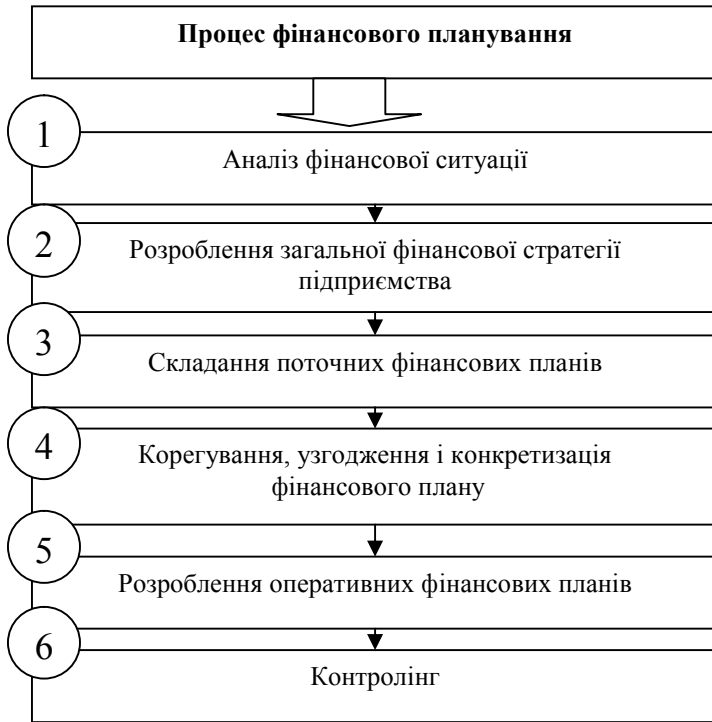

Рис. 10.3. Основні етапи фінансового планування на підприємстві

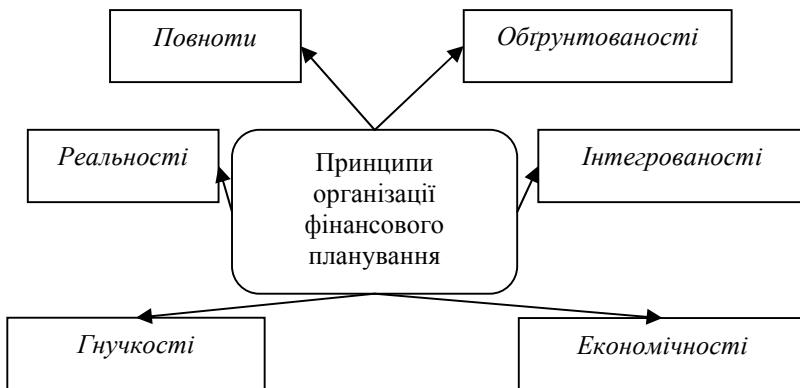

Рис. 10.4. Принципи організації фінансового планування

Основні принципи фінансового планування

<i>Наукова обґрунтованість</i>	→	Розробка ключових показників плану відповідно до техніко-економічного обґрунтувань, встановленими нормативними актами.
<i>Комплексність</i>	→	Взаємозв'язок планових показників із відповідними видами ресурсів
<i>Системність</i>	→	Передбачає побудову моделей, методів, показників для кожного об'єкта фінансового планування та їх підпорядкування поставленій меті.
<i>Соціальна орієнтованість</i>	→	Передбачає скерування грошових ресурсів на економічний розвиток, впровадження НТП на виробництві, вдосконалення організації праці, відкриття нових робочих місць, задоволення соціальних потреб
<i>Оптимальність</i>	→	Орієнтує на вибір найбільш економічно вигідного варіанту при плануванні, що базується на альтернативній основі
<i>Визначення провідних ланок і напрямів</i>	→	Визначення напрямків першочергового спрямування коштів відповідно до конкретного етапу розвитку підприємства.
<i>Взаємозв'язок поточних і перспективних планів</i>	→	Підпорядкування поточного плану закріпленому перспективну плану розвитку підприємства
<i>Координація і узгодженість планів</i>	→	Передбачає внутрішньо-господарську та внутрішньовідомчу узгодженість планів та координацію дій у процесі використання фінансових ресурсів.

Рис. 10.5. Принципи фінансового планування

Рис. 10.6. Методи фінансового планування

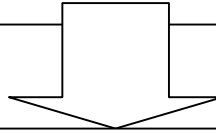

Рис. 10. 7. Види фінансових планів за ознакою періоду їх складання

**Таблиця 10.2
Характеристика підсистем фінансового планування**

Підсистеми фінансового планування	Форми розроблюваних планів	Період планування
Перспективне	Бізнес-план	3-5 років
Поточне	Фінансові плани по окремих аспектах фінансової діяльності	1 рік
Оперативне	Платіжний календар Касовий план Бюджети	Декада, місяць, квартал

	<u>Організаційна структура бізнес-плану</u>	

Розділ I. *Резюме*

Розділ II. *Характеристика підприємницької діяльності та її можливості*

Розділ III. *Кон'юнктура ринку*

Розділ IV. *Маркетинг і збут*

Розділ V. *Управління і власність*

Розділ VI. *План виробництва*

Розділ VII. *Фінансовий план та стратегія його забезпечення*

Розділ VIII. *Оцінка можливих ризиків*

Рис. 10.8. Організаційна структура бізнес-плану

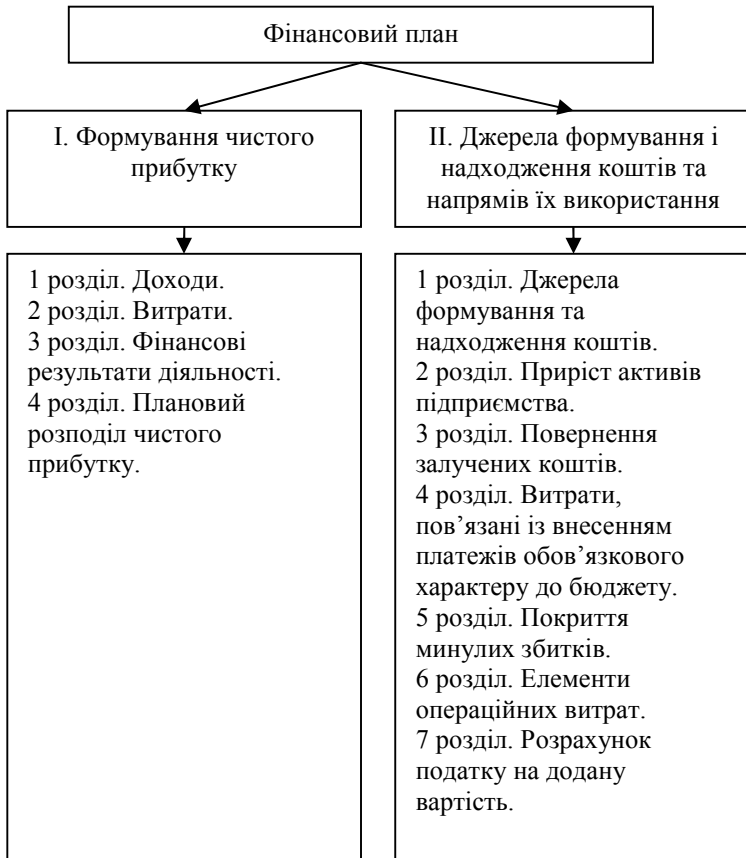

Рис. 10.9. Складові фінансового плану

Таблиця 10.3

Види фінансових планів

Вид плану	Мета плану	Показники
План доходів та витрат по основних видах діяльності господарюючого суб'єкта	Визначення суми чистого прибутку, яка залишається в розпорядженні підприємства в плановому періоді	обсяг виробництва продукції;
		сума й рівень доходів від реалізації продукції;
		сума постійних витрат; сума й рівень змінних витрат;
		ставки й сума основних податкових платежів;
		сума чистого прибутку підприємства.
План надходження та витрачання грошових коштів	Забезпечення постійної платоспроможності підприємства на всіх етапах планового періоду	у розділі «Надходження коштів» планується залучення грошових активів від реалізації продукції (товарів, послуг), реалізації іншого майна, стягнення простроченої дебіторської заборгованості та з інших джерел
		у розділі «Витрачання грошових коштів» передбачається використання грошових активів на покупку сировини, матеріалів і товарів; малоцінних і

		швидкозношуваних предметів; оренду й утримування основних фондів і на інші цілі.
Балансовий план	Визначення можливості приросту окремих активів і формування оптимальної фінансової структури капіталу підприємства, яка забезпечує фінансову стійкість його розвитку	під час планування активів оптимізується співвідношення оборотних і необоротних їх видів, а в складі оборотних – окремих їх груп за рівнем ліквідності;
		під час планування пасивів оптимізується співвідношення власних і позикових коштів, а в складі позикових – короткострокових і довгострокових зобов'язань.
План формування і використання фінансових ресурсів	Акумуляція та цілеспрямоване витрачання фінансових ресурсів, які забезпечують стратегічний розвиток підприємства в плановому періоді	у розділі «Джерела формування фінансових ресурсів» - показники: сума чистого прибутку, що спрямовується на виробничий розвиток; сума амортизаційних відрахувань; інші джерела формування власних фінансових ресурсів; сума довгострокових кредитів і позик, які залучаються, і інші;
		у розділі «Напрямки використання фінансових ресурсів»

		- показники: капітальні вкладення на розвиток основних засобів; фінансування приросту оборотних активів; вкладення в нематеріальні активи; приріст довгострокових фінансових вкладень та інші.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Дайте визначення фінансового планування.
2. Які основні сутнісні характеристики планування?
3. Назвіть основні завдання фінансового планування.
4. Охарактеризуйте принципи фінансового планування.
5. Які основні етапи фінансового планування?
6. Які Вам відомі методи фінансового планування?
7. Назвіть підсистеми фінансового планування залежно від термінів складання фінансових планів.
8. Яка структура бізнес-плану?
9. Охарактеризуйте зміст фінансового плану.
10. Які планові документи складають в межах оперативного фінансового планування?

Тема 11. Фінансова санація підприємств

Таблиця 11.1

Наукові підходи до трактування поняття «фінансова криза»

Автор	Визначення поняття
Бурий С.А.	«...криза являється моментом в якому вирішуються протиріччя, які неминуче та раптово проявляються при здійсненні діяльності підприємства, а також загрожують його існуванню».
Дацюк І.В.	«...криза є об'єктивним процесом, який веде до оптимізації системи або до її знищення в разі неможливості адаптуватися до нових умов та розвиватися, адже це ставлення ґрунтується на діалектичній єдності основних тенденцій в існуванні системи - сталого функціонування та розвитку, що поступово змінюють одна одну»
Василенко В.О.	«...фінансова криза – фаза розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його власників та керівництва на фінансові відносини, що виникають на цьому підприємстві»
Лігоненко Л.О.	«...криза – це: по - перше, явище, яке породжене самим процесом діяльності підприємства як мікроекономічної системи; по - друге, похідна, яка існує від процесу циклічності в перебігу її розвитку».
Ткаченко А.М.	«...фінансова криза являється об'єктивним процесом, для якого характерні якісні та кількісні зміни, які, як правило, призводять до потенційно негативних результатів фінансової діяльності у разі чого підприємство не може адаптуватися до нових умов та розвиватися або, при успішному менеджменті, до позитивної оптимізації діяльності підприємства, при існуванні можливостей та часу на реагування та прийняття відповідних рішень»

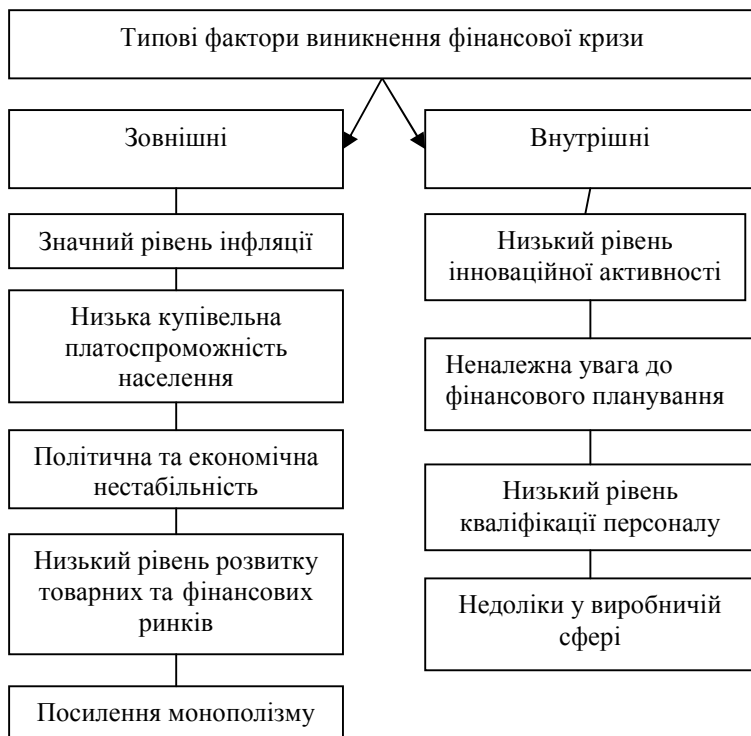

Рис. 11.1. Типові фактори фінансової кризи

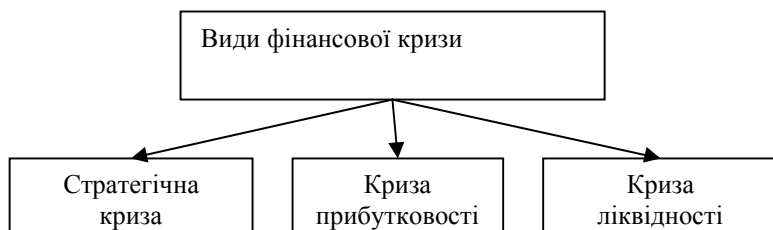

Рис. 11.2. Види фінансової кризи

Таблиця 11.2

**Характеристика моделей оцінки ймовірності
банкрутства згідно моделей Альтмана**

Назва показника	Порядок розрахунку
двох-факторна модель Альтмана	$Z = -0,3877 - 1,0736 \times K_{\text{п}} + 0,0579 \times K_{\text{ав}}$
$K_{\text{п}}$	ОА/ПЗ
$K_{\text{ав}}$	ВК/К
$Z=0$ – ймовірність банкрутства становить 50%. Від’ємні значення Z свідчать про зменшення ймовірності банкрутства, а якщо $Z>0$, то ймовірність банкрутства більше 50%.	
п’яти-факторна модель Альтмана	$Z = 0,012 X_1 + 0,014X_2 + 0,033X_3 + 0,006X_4 + 0,999X_5$
X_1	ВОК/А
X_2	НП/А
X_3	(ФРЗД+В)/А
X_4	РВА/ПК
X_5	ОР/А
$Z \leq 1,8$ – ймовірність банкрутства дуже висока; $1,8 \leq Z \leq 2,7$ – ймовірність банкрутства висока; $2,71 \leq Z \leq 2,99$ – ймовірність банкрутства можлива; $2,991 \leq Z$ – ймовірність банкрутства низька.	
Умовні позначення	
ВК – власний капітал; К – капітал; А – активи; НП – нерозподілений прибуток; ФРЗД – фінансовий результат до оподаткування; В – сплачені відсотки; РВА – ринкова вартість акцій; ПК – позиковий капітал; ОР – обсяг реалізації; ОА – оборотні активи; ПЗ – поточні зобов’язання; ВОК – власні оборотні кошти (різниця власного капіталу та необоротних активів).	

Таблиця 11.3

**Дискримінантні моделі оцінки фінансового стану
позичальника за видами економічної діяльності О.О.
Терещенка**

Групи видів економічної діяльності	Дискримінантна модель
Сільське господарство	$Z = 1,05X_1 + 1,234X_2 + 1,092X_3 + 2,446X_5 + 0,496X_7 + 0,185X_8 - 2,039$
Харчова промисловість	$Z = 1,282X_1 + 0,7X_2 + 0,208X_4 + 1,591X_5 + 0,09X_8 + 0,26X_{10} - 2,6$
Інші галузі обробної промисловості (текстильна, переробка деревини, хімічна, целюлозно-паперова, тощо)	$Z = 1,179X_1 + 0,789X_2 + 0,442X_3 + 0,3X_4 + 0,255X_9 + 0,113X_{10} - 2,29$
Добувна промисловість, металургія, машинобудування, виробництво електроенергії, газу, води	$Z = 0,674X_1 + 1,663X_2 + 0,488X_3 + 0,223X_4 + 1,138X_5 + 0,55X_6 + 0,528X_{10} - 2,752$
Будівництво	$Z = 0,702X_1 + 1,674X_2 + 0,23X_3 + 0,651X_4 + 1,522X_5 + 0,282X_{10} - 2,514$
Оптова та роздрібна торгівля, готелі та ресторани	$Z = 0,734X_1 + 1,997X_2 + 0,751X_4 + 0,04X_7 + 0,172X_8 + 0,206X_{10} - 2,613$
Транспорт	$Z = 0,804X_1 + 1,16X_2 + 0,108X_3 + 1,123X_4 + 0,292X_9 + 0,163X_{10} - 2,115$
Надання комунальних послуг з водо- та теплопостачання, водовідведення	$Z = 0,1X_1 + 1,5X_2 + 3,5X_4 + 0,6X_6 + 0,9X_9 + 0,15X_{10} - 2,8$
Інші види діяльності	$Z = 1,306X_1 + 0,235X_2 + 0,435X_4 + 0,102X_7 + 0,077X_9 + 0,249X_{10} - 2,337$

Таблиця 11.4

**Набір фінансових показників (незалежних змінних)
для дискримінантної моделі О.О. Терещенка**

X_i	Характеристика	Алгоритм розрахунку X_i
X_1	Коефіцієнт покриття	ОА / ПЗ
X_2	Коефіцієнт фінансової незалежності	ВК / К
X_3	Коефіцієнт оборотності капіталу	ОР / А
X_4	Коефіцієнт рентабельності операційного продажу	ЧГПод / ОР + ІОД
X_5	Коефіцієнт рентабельності активів за вільним грошовим потоком	ЧГПод+ЧГПід / А
X_7	Коефіцієнт оборотності позичкового капіталу за грошовим потоком	ЧГПод / ПК
X_8	Коефіцієнт рентабельності продажу	ФРЗД / ОР
X_9	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	ЧП / ВК
X_{10}	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	ОР / ОА
Умовні позначення		
ВК – власний капітал; К – капітал; А – активи; НП – нерозподілений прибуток; ФРЗД – фінансовий результат до оподаткування; ЧГПод – чистий грошовий потік від операційної діяльності; ЧГПід – чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності; ІОД – інші операційні доходи; ПК – позиковий капітал; ОР – обсяг реалізації; ОА – оборотні активи; ПЗ – поточні зобов'язання; ЧП – чистий прибуток.		

Таблиця 11.5

Інтерпретація значень інтегрального показника фінансового стану до моделей оцінювання ймовірності банкрутства моделі О.О. Терещенка

Вид економічної діяльності	Z5 незадовільний фінансовий стан	Z4 поганий фінансовий стан	Z3 зона невизначеності з негативною динамікою	Z2 зона невизначеності з позитивною динамікою	Z1 стійкий фінансовий стан
Сільське господарство	Менше за - 2,16	Від - 2,16 до - 1,16	Від - 1,16 до 0,63	Від - 1,16 до 0,63	Більше за 0,63
Харчова промисловість	Менше за - 2,28	Від - 2,28 до -1,28	Від - 1,28 до - 0,98	Від - 1,28 до - 0,98	Більше за 0,98
Інші галузі обробної промисловості (текстильна, переробка деревини, хімічна, целюлозно-паперова, тощо)	Менше за - 2,24	Від - 2,24 до - 1,24	Від - 1,24 до 0,82	Від - 1,24 до 0,82	Більше за 0,82
Добувна промисловість, металургія, машинобудування, виробництво електроенергії, газу, води	Менше за - 2,2	Від -2,2 до -1,2	Від - 1,2 до 1,4	Від - 1,2 до 1,4	Більше за 1,4
Будівництво	Менше за - 2,12	Від - 2,12 до -1,12	Від - 1,12 до 0,8	Від - 1,12 до 0,8	Більше за 0,8

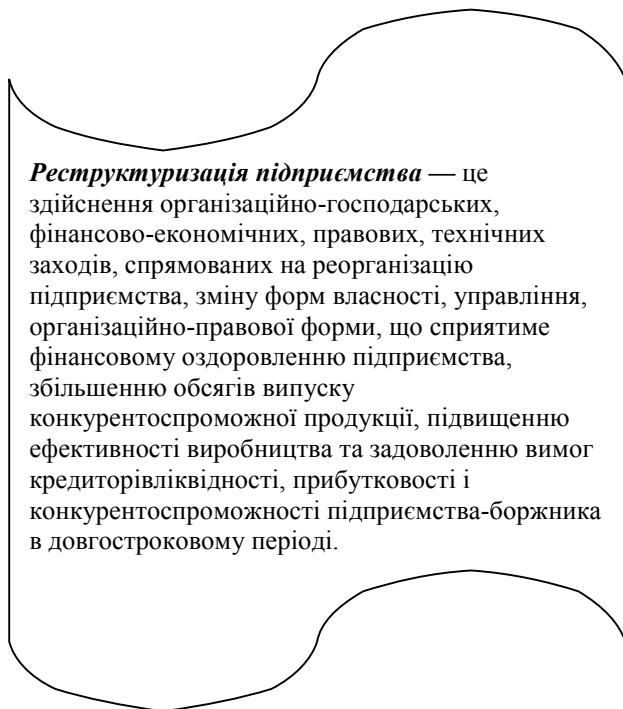
Санація — це сукупність організаційно-правових, виробничо-технічних, фінансово-економічних та соціальних заходів, основна мета яких відновлення конкурентоспроможності підприємства-боржника, його ліквідності, платоспроможності, прибутковості у довгостроковому періоді.

Метою фінансової санації є проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру, скорочення всіх видів заборгованості, відновлення ліквідності й платоспроможності підприємств, покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поліпшення структури оборотних активів

Рис. 11.3. Поняття та мета фінансової санації

Рис. 11.4. Типи санаційних заходів

Реструктуризація підприємства — це здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зміну форм власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді.

Рис. 11.5. Економічний зміст реструктуризації

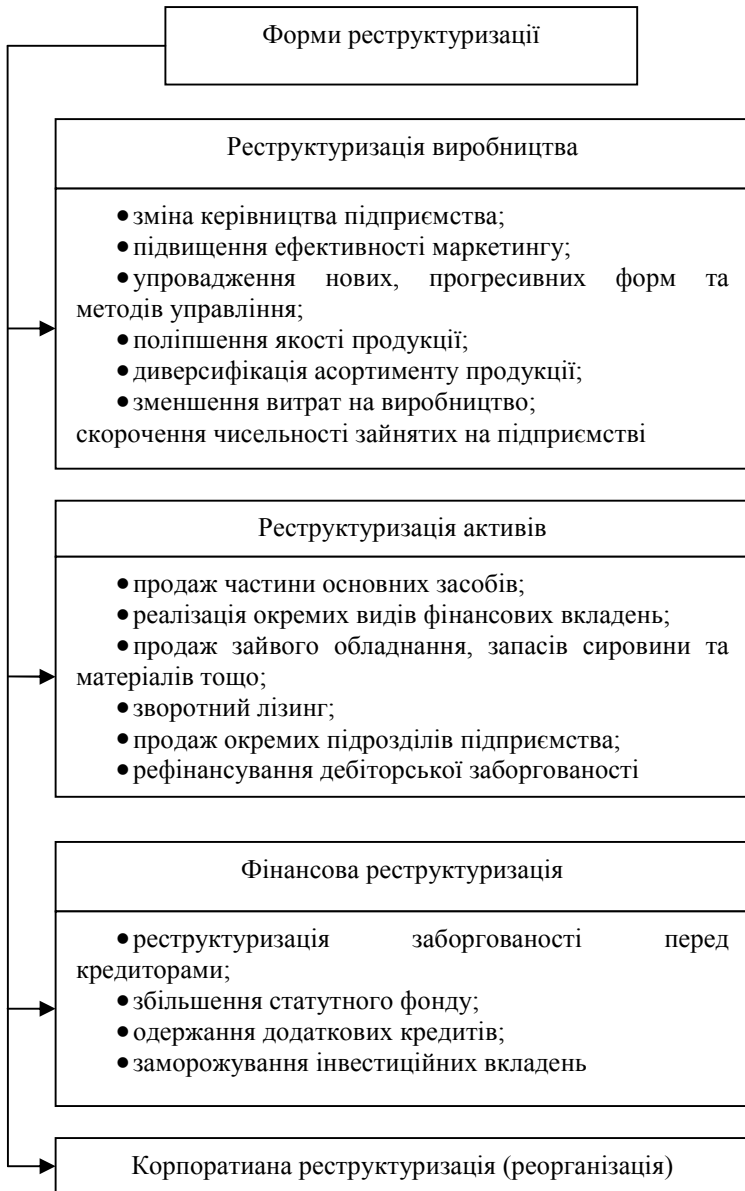

Рис. 11.6. Форми реструктуризації

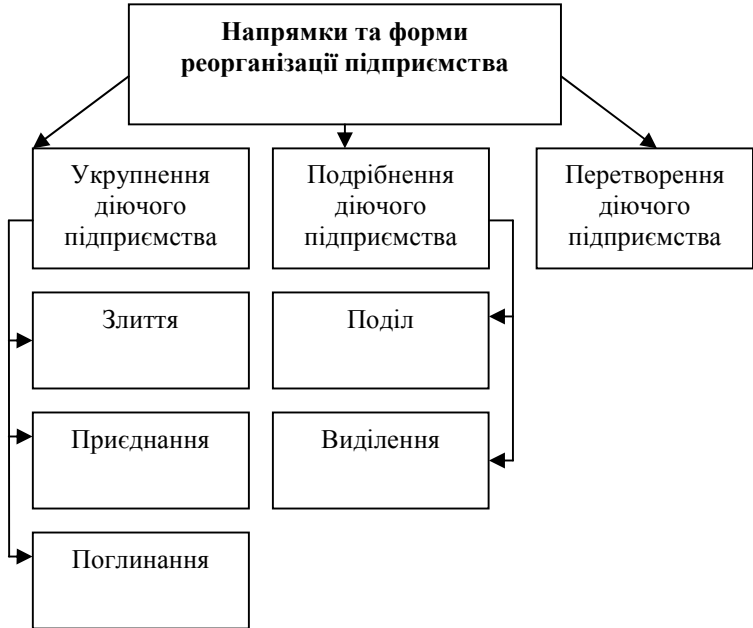

Рис. 11.7. Форми реорганізації підприємства

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

1. Що таке фінансова криза?
2. Які фактори зумовлюють виникнення фінансової кризи?
3. Що таке фінансова санація та яка її основна мета?
4. Назвіть типи санаційних заходів.
5. Що таке реструктуризація?
6. Визначте основний зміст реструктуризації.
7. Назвіть форми реструктуризації.
8. Які Вам відомі вітчизняні методи прогнозування банкрутства?
9. Як оцінити ймовірність банкрутства за моделлю Терещенка?